

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำแนกได้ดังนี้

1. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา
2. ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเล่น
4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความมีระเบียบวินัย
5. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการจัดประสบการณ์, กระบวนการเรียนการสอน

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา

เปียเจต์ (Piaget, 1986 อ้างถึงใน กุญชรี คำชาย, 2540, หน้า 34) ตั้งสมมุติฐานว่า ความรู้ความเข้าใจของคนนั้นเกิดขึ้นเป็นลำดับขั้นตอน อัตราการบรรลุถึงพัฒนาการตามขั้นตอนหนึ่ง ๆ ขึ้นอยู่กับวุฒิภาวะทางกายและการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ดังนั้นแม้เปียเจต์จะได้กำหนดอายุปฏิทินของการบรรลุถึงขั้นตอนต่าง ๆ ไว้แต่ก็ไม่ตายตัว เนื่องจากมีความแตกต่างระหว่างบุคคลในการก้าวเข้าสู่และบรรลุถึงขั้นตอน เปียเจต์แบ่งขั้นตอนพัฒนาการออกเป็น 4 ขั้น ดังนี้

ขั้นประสาทรับรู้และการเคลื่อนไหว

ขั้นแรกนี้จะปรากฏเมื่อเด็กมีอายุระหว่าง 0-2 ปี ความสามารถในการเรียนรู้สำหรับขั้นนี้จะเกี่ยวข้องโดยตรงกับพฤติกรรมเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นการทำงานประสานกันอย่างง่าย ๆ เช่น การดูด การคว้าจับและปฏิกิริยาสะท้อนพื้นฐาน ลักษณะเด่นของขั้นนี้ประกอบด้วย

1. มีการแสดงปฏิกิริยาสะท้อนเบื้องต้นและการรับรู้สิ่งต่าง ๆ โดยยึดเอา ตนเองเป็นศูนย์กลาง ยังไม่สามารถแยกตนเองออกจากวัตถุอื่น ๆ (reflex activities 0-1 เดือน)
2. แสดงความกระตือรือร้นในการแสดงกิจกรรมใหม่ ๆ หากกิจกรรมนั้นทำให้เกิดความพอใจก็จะกระทำซ้ำ รู้จักคาดการณ์ล่วงหน้าง่าย ๆ ได้ เริ่มต้นประสานกล้ามเนื้อมือและแขน (primary circular reaction 1-4 เดือน)
3. ให้ความสนใจต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว สามารถเรียนรู้ความสัมพันธ์ของ เหตุการณ์ที่ปรากฏอยู่ในเวลาเดียวกัน เริ่มพัฒนาประสานกันระหว่างตากับมือ (secondary circular reaction

4-8 เดือน)

4. เริ่มเข้าใจเรื่องความคงอยู่ของวัตถุจะเห็นได้จากเมื่อเราซ่อนของที่เด็กกำลังเล่นอยู่ เด็กจะมองหา (Coordination of Secondary schemes 8-12 เดือน) และเริ่มมีการทดลองผิดถูกและพัฒนาการให้เหตุผลอย่างง่าย ๆ ขึ้น และเริ่มสนใจความรู้สึกละและ โครงสร้างของวัตถุ (Tertiary Circular Reactions 12-18 เดือน)

5. สามารถสร้างภาพความคิดขึ้นซึ่งทำให้หาวิธีใหม่ ๆ ในการติดต่อกับสิ่งแวดล้อม เด็กอาจแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้โดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า การทดลองภายใน (Invention of New Means Through Mental Combination 18-24 เดือน)

ขั้นก่อนปฏิบัติการคิด (Preoperation)

ในขั้นที่ 2 นี้ เกิดเมื่อเด็กอายุระหว่าง 2-7 ปี ในขั้นนี้ความรู้ความเข้าใจของเด็กจะก้าวหน้าไปถึงขั้นของการสร้างภาพความคิดแทนบางอย่างซึ่งไม่ปรากฏอยู่ตรงหน้าและมีลักษณะของการคิดที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง เปียเจต์ได้แบ่งขั้นก่อนปฏิบัติการคิดออกเป็นสองขั้นย่อยด้วยกัน

ขั้นแรก เกิดเมื่อเด็กอายุ ประมาณ 2-7 ปี เรียกว่า ขั้นก่อนความคิดรวบยอด (Preconcept) ซึ่งมีลักษณะเด่นดังนี้ คือ

1. เด็กจะคิดได้เร็วและยืดหยุ่นมากขึ้น
2. ความคิดจะไม่จำกัดเป้าหมายอยู่กับสิ่งที่เห็นรูปธรรมในปัจจุบันเท่านั้นแต่จะจำสิ่งที่ล่วงมาแล้วได้
3. สามารถกระตุ้นให้เข้าใจเรื่องของจำนวนและขนาดได้
4. สามารถแปลความคิดของตนพร้อมกับสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจได้

ตามความเห็นของเปียเจต์ จุดกำเนิดของขั้นก่อนความคิดรวบยอดนี้ได้มาจากการเลียนแบบ ซึ่งในที่สุดเด็กก็จะรับเอาการเลียนแบบนั้นมาเป็นของตน

ขั้นที่สอง เกิดขึ้นเมื่อเด็กอายุประมาณ 6-7 ปี เรียกว่า ขั้นความคิดแบบสหสัมพันธ์

ขั้นปฏิบัติการคิดด้วยรูปธรรม

ขั้นนี้เกิดขึ้นเมื่อเด็กอายุระหว่าง 7-11 ปี เด็กกำลังเริ่มพัฒนาความคิดรวบยอดเชิงปริมาณ ในหลายมิติและรู้จักให้เหตุผลในการแสดงออก

ขั้นปฏิบัติการคิดด้วยนามธรรม

ขั้นสุดท้ายนี้เกิดขึ้นเมื่อเด็กอายุประมาณ 11-15 ปี เด็กสามารถคิดและสัมพันธ์สัญลักษณ์ที่มีลักษณะเป็นนามธรรมเข้าด้วยกันได้

ทฤษฎีของเปียเจต์ ก่อให้เกิดการตื่นตัวในเรื่องของการเรียนรู้ โดยผ่านการกระทำ เนื่องจากเปียเจต์เน้นซ้ำแล้วซ้ำอีกในข้อเขียนของเขาว่า ความรู้ความเข้าใจของคนจะพัฒนาขึ้นได้โดยการ

ได้กระทำและกิจกรรมที่จัดให้กระทำนั้น ต้องเหมาะสมกับขั้นตอนของพัฒนาการ และแนวคิดของเปียเจต์ที่นำมาใช้ในการศึกษา (พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา, 2544, หน้า 74) มีดังนี้ คือ

1. เนื่องจากภาษาและความคิดของเด็กจะมีลักษณะเฉพาะและแตกต่างไปจากผู้ใหญ่ ดังนั้นในการเรียนการสอนครูจะต้องคำนึงถึงและสังเกตโดยใกล้ชิด เพื่อจะได้ทราบลักษณะเฉพาะของเด็ก
2. โดยธรรมชาติของเด็ก เด็กพยายามที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองเพื่อเป็นการเรียนรู้ ดังนั้นวิธีที่ดีที่สุดก็คือ พยายามให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง เด็กก็จะเกิดความเข้าใจในเรื่องนั้น ได้อย่างถ่องแท้
3. โดยทั่วไป เด็กจะมีความสนใจและเรียนรู้ได้ดี ถ้าบทเรียนนั้นมีระดับปานกลาง กล่าวคือ ไม่ยากและไม่ง่ายเกินไปสำหรับเด็กที่จะเรียนรู้ แต่เนื่องจากความแปลกใหม่ ความน่าสนใจของสิ่งที่เรียนรู้สำหรับเด็กคนหนึ่ง อาจเป็นความเคยชินจนไม่ค่อยน่าสนใจสำหรับเด็กอีกคนหนึ่งก็ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ การเรียนการสอนเป็นกลุ่มอาจไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร ดังนั้นเมื่อมีโอกาส ครูจึงควรให้เด็กได้เรียนหรือทำงานตามความสนใจของเด็กแต่ละคน
4. ครูควรสนับสนุนให้กล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็นในเชิงโต้แย้งออกมา ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้ จะเป็นลักษณะปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ที่จะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางสติปัญญาที่งอกงามยิ่งขึ้น

ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์

สกินเนอร์ (Skinner, 1986 อ้างถึงใน เยาวพา เดชะอุปต์, 2542, หน้า 62) เป็นผู้คิดทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำหรือแบบปฏิบัติการ (Operant Conditioning Theory) โดยได้เสนอแนวความคิดโดยจำแนกทฤษฎีทางพฤติกรรมออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้แบบ Type S (Respondent Behavior) ซึ่งมีสิ่งเร้า (Stimulus) เป็นตัวกำหนดหรือดึงออกมา เช่น น้ำลายไหลเนื่องจากใส่อาหารเข้าไปในปาก สะดุ้งเพราะถูกเคาะที่สะบ้าข้างขวา หรือการหรีดตาเมื่อถูกแสงไฟ พฤติกรรมดังกล่าวเป็นการตอบสนองแบบอัตโนมัติ
2. พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้แบบ Type R (Operant Behavior) พฤติกรรมหรือการตอบสนองขึ้นอยู่กับ การเสริมแรง (Reinforcement) การตอบสนองแบบนี้จะต่างกับแบบแรก เพราะอินทรีย์เป็นตัวกำหนดหรือเป็นผู้สั่งให้กระทำต่อสิ่งเร้า ไม่ใช่ให้สิ่งเร้าเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของอินทรีย์ เช่น การฉางหญ้า การเขียนหนังสือ การรีดผ้า พฤติกรรมต่าง ๆ ของคนในชีวิตประจำวัน เป็นพฤติกรรมแบบ Operant Conditioning

หลักการเรียนรู้ที่สำคัญ หลักการเรียนรู้ของทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ เน้นการกระทำของผู้ที่เรียนรู้มากกว่าสิ่งเร้าที่กำหนดให้ กล่าวคือ เมื่อต้องการให้อินทรีย์เกิดการเรียนรู้จากสิ่งเร้าใดสิ่งเร้าหนึ่ง เราจะให้ผู้เรียนรู้เลือกแสดงพฤติกรรมเองโดยไม่บังคับหรือบอกแนวทางในการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้แล้วจึง "เสริมแรง" พฤติกรรมนั้นทันที เพื่อให้เรียนรู้ว่าพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำนั้น พฤติกรรมการตอบสนองจะขึ้นอยู่กับการเสริมแรง ตัวเสริมแรงแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ตัวเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) หมายถึง สิ่งเร้าใด ๆ ซึ่งเมื่อนำมาใช้แล้วทำให้อัตราการตอบสนองเพิ่มมากขึ้น เช่น คำชมเชย รางวัล อาหาร

2. ตัวเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement) หมายถึง สิ่งเร้าใด ๆ ซึ่งเมื่อนำมาใช้แล้วทำให้อัตราการตอบสนองเพิ่มขึ้นในทางลบ เป็นตัวเสริมแรงทางลบ เช่น เสียงดัง คำตำหนิ กลิ่น การทำโทษ เป็นการนำตัวเสริมแรงทางลบเข้ามา เพราะการทำโทษบางอย่างหากนำมาใช้ จะมีผลทำให้อัตราการตอบสนองเปลี่ยนไปในลักษณะที่เข้มข้น

การนำทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ไปใช้ในการจัดการศึกษาปฐมวัย

1. การใช้การเสริมแรง ทุกขั้นตอนของการจัดกิจกรรม ครูควรให้การเสริมแรงโดยการชมเชย หรือให้แรงจูงใจโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การให้รางวัล ทั้งนี้เพราะเด็กในวัยนี้ ต้องการให้ผู้สนใจตนและเห็นว่าตนเองสำคัญกว่าคนอื่น การให้แรงจูงใจจะทำให้เด็กเกิดความสนใจ พอใจที่จะเรียน

2. การปลูกฝังพฤติกรรมบางอย่างและการลดพฤติกรรมบางอย่าง (Shaping Behavior) หลักการสำคัญของทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของสกินเนอร์ก็คือการควบคุมการตอบสนองด้วยวิธีการเสริมแรง กล่าวคือ เราจะให้การเสริมแรงเฉพาะในเรื่องที่ต้องการเพื่อให้เกิดเป็นนิสัยติดตัว ดังนั้นถ้าเราต้องการให้เด็กมี พฤติกรรมใหม่ในเรื่องใด ก็ควรให้การเสริมแรงพฤติกรรมนั้น เพื่อให้เด็กทำต่อไปจนเป็นนิสัย แต่ถ้าต้องการให้พฤติกรรมใดหายไปก็ควรลดการเสริมแรงพฤติกรรมนั้น ก็จะทำให้พฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนานั้นหายไป การปลูกฝังพฤติกรรมใหม่ให้แก่เด็ก โดยใช้การเสริมแรงเป็นสิ่งควบคุมพฤติกรรม ครูควรมีการวางแผนให้เหมาะสม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเล่น

ความหมายของการเล่น มีผู้ให้ความหมายของการเล่นไว้ต่าง ๆ กัน กล่าวคือ

บุญเยี่ยม จิตรคอน (2524, หน้า 92-93) กล่าวไว้ในการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาทางด้านพฤติกรรมของเด็ก ได้สรุปความหมายของการเล่นไว้ ดังนี้

1. การเล่น คือ การใช้กำลังที่เหลือใช้ให้เป็นประโยชน์
2. การเล่น คือ การพักผ่อน ขณะที่เล่นเด็กได้ผ่อนคลายความตึงเครียด และได้พักผ่อนไปในตัว
3. การเล่นเป็นการเตรียมเด็กสำหรับชีวิตในอนาคต เพื่อฝึกให้เด็กรู้จักหน้าที่ที่ต้องกระทำในอนาคต

เยาพา เดชะคุปต์ (2542, หน้า 10) กล่าวว่า การเล่นเป็นกิจกรรมที่เป็นหัวใจ และมีความสำคัญยิ่งในวัยเด็ก ธรรมชาติของเด็กจะชอบการเล่น การเล่นนอกจากจะเป็นการสนองความต้องการทางด้านจิตใจแล้วยังเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเด็ก ขณะที่เด็กเล่นเด็กจะเกิดการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กันด้วย สอดคล้องกับ วราภรณ์ รักวิจัย (2533, หน้า 123) ที่กล่าวว่า การเล่นเป็นกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก เพื่อจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ การค้นคว้า การสำรวจ และการทดลองสิ่งต่าง ๆ เพื่อสร้างประสบการณ์ให้กับตนเอง และเพื่อช่วยในการพัฒนาการเจริญเติบโตทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมให้เป็นผู้ที่มีความหมายสามารถที่จะอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และแฮร์ล็อก (Hurlock, 1972, p. 321) ยังกล่าวว่า การเล่นเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน โดยไม่คำนึงถึงที่จะเกิดขึ้นและมักเป็นกิจกรรมที่กระทำโดยไม่มีการบังคับ

จากคำกล่าวของนักจิตวิทยาและนักการศึกษา ได้อธิบายไว้พอสรุปได้ว่าการเล่นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ การเล่นเป็นกิจกรรมที่เด็กเล่นด้วยความสมัครใจ สนุกสนาน และยังเป็นการพัฒนาเด็กทุกด้านตลอดจนส่งเสริมประสบการณ์ ให้เด็กเกิดการเรียนรู้ต่อไป

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเล่น

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theories)

ตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ فروยด์ (Freud) อิริคสัน (Erikson) และเพลเลอร์ (Peller) (हरणा नीलविश्वर, 2535) ได้กล่าวว่าการเล่นจะถูกนำไปโยงกับความเป็นผู้ใหญ่ภายในตัวเด็ก เมื่อเด็กเผชิญกับสถานการณ์ที่ยากเกิดควมคลุม เด็กจะสร้างเรื่องราวสมมุติขึ้นโดยการเล่นจินตนาการ ความคิด ความฝันและการเล่นซ้ำ ๆ กันหลาย ๆ ครั้ง โดยทฤษฎีนี้จะเน้นเกี่ยวกับพฤติกรรมการเล่นของแต่ละบุคคลที่เกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านอารมณ์และสังคม

ฟรอยด์ (Freud) มีความเชื่อว่าการเล่นเป็นทางออกให้เด็กได้แสดงความรู้สึกต่าง ๆ ออกมา

อิริคสัน (Erikson) เชื่อว่าการเล่นช่วยให้เด็กได้ฝึกหัด ทดลอง และเรียนรู้ สถานการณ์ของการเป็นผู้ใหญ่ พัฒนาการทางการเล่นของเด็กมีขั้นตอน ดังนี้

1. ระยะร่างกายไปหาของเล่น (Autocosmis) เป็นระยะที่เด็กมีความสุขจากการที่ได้สัมผัสร่างกายของตนเองและมารดา

2. ระยะของเล่นไปสู่การเล่น (Microsphere) เป็นระยะที่เด็กสร้างโลกของตนเอง โดยการเล่นสมมติกับของเล่น เด็กในวัยนี้จะเริ่มเรียนรู้ที่จะช่วยตัวเอง ช่างสงสัย และชอบสำรวจ ค้นคว้า ทดลอง การเลี้ยงดูเด็กก็เพียงแค่ ไม่ให้เด็กเกิดอันตราย ไม่ควรบีบบังคับจนเกินไป ควรใช้วิธีการฝึกแบบละมุนละม่อม โดยเฉพาะในเรื่องนิสัยเบื่อง่าย ถ้าเด็กได้รับการบังคับมาก เกินไป เด็กจะกลายเป็นคนที่หาวกระแวง ไม่แน่ใจ

3. ระยะการเล่นไปสู่การทำงาน (Macrosphere) เป็นระยะที่เด็กมีพฤติกรรมการเล่น สมมติในบทบาทอาชีพต่างๆ เช่น ขายของ ทำครัว โทรศัพท์ เป็นต้น

นอกจากนี้ พาร์เทน (Parten) ได้จัดแบ่งพฤติกรรมการเล่นทางสังคมออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเฝ้าดู (Unoccupied Behavior) ในขั้นนี้ดูเหมือนว่าเด็กจะไม่เล่น แต่จะเฝ้าดูว่าอะไรที่เป็นที่น่าสนใจสำหรับคน เด็กจะเคลื่อนไหวร่างกายอย่างไม่มีจุดมุ่งหมาย และไม่มีจุดหมาย
2. ขั้นสังเกต (Onlooker Behavior) ในขั้นนี้เด็กจะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับการสังเกตกิจกรรม และมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น
3. ขั้นเล่นอิสระหรือเล่นคนเดียว (Solitary Independent Play) เป็นระยะที่ เด็กเล่นของเล่นคนเดียว ไม่พูดหรือเล่นใกล้คนอื่น
4. ขั้นเล่นขนาน (Parallel Play) เป็นการ เล่นของเด็กตั้งแต่สองคนขึ้นไป ที่เล่นกิจกรรม หรือของเล่นคล้าย ๆ กัน แต่ไม่เล่นด้วยกัน
5. ขั้นเล่นร่วมกัน (Associative Play) เป็นขั้นที่เด็กจะเล่นร่วมกันเป็นกลุ่ม แต่ละคนจะมีพฤติกรรมหรือ ความสนใจของตนเองโดยไม่มีเป้าหมายร่วมกัน
6. ขั้นร่วมมือ ในขั้นนี้กิจกรรมการเล่น (Cooperative Play) จะมีจุดหมาย มีทิศทาง มีการแบ่งงาน มีบทบาทหน้าที่ มีการช่วยเหลือของกลุ่ม และจะมีเด็กบางคน que แสดงตนเป็นผู้นำการเล่น

ทฤษฎีสิ่งแวดล้อม

ทฤษฎีนี้ จะเน้นความสำคัญของ โครงสร้างและสถานการณ์ที่ทำให้การเล่นของเด็ก แตกต่างกันไป จากผลการวิจัยการเล่นตามทฤษฎีสิ่งแวดล้อมพบว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพล ต่อการเล่นของเด็กมี 5 ประการ (Krasnor & Pepler, 1980, pp. 88-89) คือ 1) จำนวนเด็ก 2) วัสดุที่ใช้ในการเล่น 3) เพศของเพื่อนเล่น 4) การควบคุมของผู้ใหญ่ และ 5) สนามเด็กเล่น

การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

การเรียนรู้และการพัฒนาการของเด็กเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน โดยพัฒนาการเป็นตัวกำหนดความสามารถในการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายวิธี ได้แก่ การกระทำจนเป็นกิจวัตร การสังเกต และการเลียนแบบ การห้ามหรือกฏข้อบังคับของกลุ่มการจัดสถานะให้เอื้อต่อการเกิดพฤติกรรมที่ต้องการ การอบรมสั่งสอนของบิดามารดาและครู การลองผิดลองถูกด้วยตนเอง และจากการวิเคราะห์หาเหตุผล วิจาร์ณ ตั้งสมมติฐาน เป็นต้น (อรุณญา เขียมอ่อน, 2538, หน้า 24 อ้างอิงจาก สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539, หน้า 12-13) นอกจากนี้ ทิศนา แคมณี และคณะ (2536, หน้า 133 - 135) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ ของเด็กว่า

1. การจัดประสบการณ์เรียนรู้ให้เด็กควรให้สัมพันธ์กับระดับพัฒนาการของเด็กโดยเริ่มต้นพัฒนาการขั้นที่เด็กเป็นอยู่ และกระตุ้นและส่งเสริมให้เด็กพัฒนาไปสู่ขั้นที่สูงขึ้น
2. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกแห่งไม่ใช่เฉพาะในห้องเรียนเด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตจากบุคคลกับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว
3. เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันและการสอนอย่างเป็นทางการการจัดการศึกษาสำหรับเด็กจึงต้องเปิด โอกาสให้เด็ก ได้มีประสบการณ์และวิธีการเรียนที่หลากหลาย
4. เด็กปฐมวัยมีการเรียนรู้ทั้งที่ผ่านทางการรับรู้ของประสาทสัมผัส และที่สร้างสรรค์ขึ้นเองภายในตัว การให้เด็กได้เล่นสิ่งของจากธรรมชาติและเล่นท่ามกลางธรรมชาติจะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ดังกล่าวได้ดี
5. การจัดประสบการณ์ที่ผู้เรียนคุ้นเคยหรือประสบการณ์ที่ใกล้ชิดไปหาประสบการณ์ที่ไกลตัว จะช่วยให้เด็กขยายการเรียนรู้ไปอย่างมีความหมาย
6. การเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบจากตัวแบบ (Modelling) เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางธรรมชาติ ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้และการกระทำของเด็ก การมีตัวแบบที่ดีจึงเป็นสิ่งจำเป็นมาก
7. การเรียนรู้ควรเปิด โอกาสให้เด็กเป็นผู้ริเริ่มการเรียนรู้ นำการเรียนรู้และค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง
8. การส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ จะช่วยส่งเสริมให้เด็กสามารถพัฒนาตนเองไปตามศักยภาพของตนอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการแสวงหาความรู้
9. สื่อเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ จึงควรนำสื่อที่หลากหลายทั้งที่เป็นสื่อธรรมชาติ สื่อที่เป็นวัฒนธรรมและสื่อที่ผลิตขึ้นตามจุดประสงค์การเรียนรู้มาช่วยในการ

พัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก

10. การฝึกเด็กปฐมวัยให้สามารถคิดอย่างถูกวิธี รู้จักแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบได้ อย่างเหมาะสมตามวัยและการฝึกให้เด็กรู้จักกระบวนการแสวงหาความรู้โดยการสังเกต การรวบรวมข้อมูล และกระทำบ่อยๆ เพื่อให้เกิดความชำนาญและความเข้าใจแจ่มชัด กระบวนการเหล่านี้จะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางสติปัญญาเป็นไปอย่างเหมาะสมและเป็นพื้นฐานที่จะช่วยให้ เด็กเกิดพัฒนาการขั้นสูงไปได้อย่างรวดเร็ว

จะเห็นได้ว่าการส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็กอาจกระทำได้โดยการให้โอกาสเด็กได้ค้นคว้า ทดลองกระทำด้วยตนเอง และมีแบบอย่างให้เด็กดูจะช่วยทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น นอกจากนี้สื่ออุปกรณ์และวิธีการต่าง ๆ ยังสามารถกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ดีอีกด้วย

คุณค่าของการเล่น

การเล่นเป็นส่วนสำคัญของชีวิตเด็กเล็ก และมีคุณค่าต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตลอดจนการเรียนรู้ทางด้านจริยธรรม และช่วยให้เด็กได้รับความสนุกสนานในการเล่น เด็กทุกคนจะเล่นทุกอย่างที่เขาพอใจ ถ้าผู้ใหญ่คอยแนะนำ ให้เขารู้จักเล่น การเล่นเป็นสิ่งที่สอนได้ เช่น การสอนให้เด็กเล่นบทบาทสมมติ ผู้ใหญ่ เพียงแค่จะจัดเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ เสื้อผ้า แล้วปล่อยให้เด็กคิดแต่งเรื่องเอง หรืออาจเตรียมหุ่นให้เด็กเชิดและสมมติ เรื่องเอง

ซิงเกอร์ และเรเวนสัน (Singer & Revenson, 1978, p. 45) ได้ทำการวิจัยและค้นพบว่า เด็กที่เล่นสมมติจะเป็นเด็กที่มีชีวิตชีวาและยิ้มมากกว่าเด็กที่เฝ้าเดินอยู่อย่างไม่มีจุดหมายในห้องเรียน หรือเด็กที่เล่นก้าวร้าว

ภรณ์ คุรุรัตน์ (2535, หน้า 18-25) ได้กล่าวถึง คุณค่าของการเล่นที่มีต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กปฐมวัย สรุปได้ดังนี้

การเล่นกับพัฒนาการทางด้านร่างกาย

เนื่องจากธรรมชาติของเด็กทุกคนไม่ชอบอยู่นิ่ง เด็กชอบเคลื่อนไหว โดยเฉพาะเด็กก่อนวัยเรียนชอบเดิน ชอบวิ่ง กระโดด ปีนป่าย หมุนตัว ฯลฯ การที่ผู้ใหญ่จัดให้เด็กได้เล่นเป็นการเสริมสร้างพัฒนาการกล้ามเนื้อทุกส่วนทำให้กล้ามเนื้อแข็งแรง มีการทำงานประสานกันระหว่างกล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ จะทำให้เด็กเป็นคนคล่องแคล่วว่องไว มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง การเล่นที่ช่วยพัฒนาทางด้านร่างกาย ได้แก่ การเล่นกลางแจ้ง ส่วนการเล่นดินน้ำมัน ดัดกระดาษ กิจกรรมประดิษฐ์ เป็นการเล่นที่ช่วยพัฒนาการทางด้านกล้ามเนื้อเล็ก และจะเป็นประโยชน์เมื่อจะทำกิจกรรมที่ต้องใช้นิ้วมือ

การเล่นกับพัฒนาการทางด้านอารมณ์ จิตใจ

การเล่นช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านจิตใจมีอารมณ์ที่มั่นคงและสมบูรณ์เมื่อเด็กเกิดความรู้สึกละอายใจ กลัว อิจฉาริษยา โมโห คับข้องใจ เครียด ฯลฯ ซึ่งอารมณ์เหล่านี้จะเกิดขึ้นกับเด็กทุกคน เนื่องจากต้องตกอยู่ในสภาพที่ตนไม่พอใจและไม่สมปรารถนา อารมณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ จะถูกระบายออกมาทางการเล่น เช่น การทุบดินน้ำมัน เตะบอล ฝึกกระดาก เป็นต้น อารมณ์ผิดปกติเหล่านี้ เมื่อถูกระบายออกมาจะช่วยทำให้เด็กคลายอารมณ์จนมีความสุข การเล่นจะสร้างจิตใจ และปรับอารมณ์ของเด็กให้เด็กได้ค้นตัวรู้จักค้นคว้าแก้ปัญหาต่าง ๆ การเล่นทำให้คลายความรู้สึกเจ็บใจ เศร้า โศก และขจัดความเครียดให้หายไป

การเล่นกับพัฒนาการทางด้านสังคม การเล่นสอนให้รู้จักเหตุผล การรู้จักให้อภัยกัน รู้จักการอยู่ร่วมกัน ฝึกให้รู้จักความสามัคคี ทำงานรวมกันเป็นกลุ่ม รู้จักเสียสละ ฝึกให้ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ฝึกให้รู้จักการรอคอย ความอดทน มีความพอใจ และยอมรับความจริง สามารถจัดหรือปรับตัวเองให้เข้ากับสังคม ทำให้เกิดความเข้าใจรอบอุ้งใจ เห็นใจผู้อื่น ทำให้อยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้เนื่องจากการเล่นของเด็กจะต้องมีการติดต่อเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นด้วย

การเล่นกับการพัฒนาการทางด้านสติปัญญา

การเล่นทำให้เด็กได้เรียนรู้ถึงสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ชีวิตให้กับตนเอง เช่น ให้เรียนรู้รูปร่าง ขนาด น้ำหนัก ปริมาณ ความเหมือน ความแตกต่างของสิ่งของต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวเด็ก พฤติกรรมการเล่นของเด็กจะสะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้ และความเข้าใจที่เด็กมีต่อสิ่งรอบตัว การเล่นจะช่วยให้เด็กปรับตัวและเปลี่ยนแปลงความคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวให้ตรงกับความเป็นจริง ปกติเด็กจะเรียนรู้จากสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวโดยการสังเกตค้นคว้าสำรวจ ทดลองเลียนแบบ เด็กจะสามารถทำอะไรได้ถ้าเด็กพอใจและสนใจ

การเล่นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา การเล่นจะช่วยให้เด็กปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมรอบตัวและรู้จักแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้

ความสำคัญของการเล่น

เกษมศักดิ์ ภูมิศรีแก้ว (2524, หน้า 97) กล่าวถึงความสำคัญของการเล่นสามารถสนองตอบต่อวัตถุประสงค์หลายอย่างของเด็ก เช่น ตอบสนองความรู้สึกทางด้านร่างกาย สนองตอบความอยากรู้อยากเห็น ได้เรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เด็กจะต้องเรียนรู้ก่อนถึงวัยผู้ใหญ่

เลขา ปิยะอัจฉริยะ (2524, หน้า 18) กล่าวว่า การเล่นเป็นการตอบสนองความกระตือรือร้น ใญ่รู้ของตนเองโดยไม่ต้องมีใครสอน การเล่นทำให้เด็กเกิดความสุขสนุกสนาน รู้สึกเป็นอิสระพร้อมที่จะทำกิจกรรมซ้ำเมื่อเกิดความพึงพอใจโดยไม่ต้องมีสิ่งใดมากระตุ้น การเล่นมี

อิทธิพลต่อการเจริญเติบโตทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมของเด็ก

สมใจ ทิพย์ชัยเมธา และละออ ชูติกร (2525, หน้า 163-169) ได้ให้ความสำคัญของการเล่นไว้ดังนี้

1. การเล่นเป็นความสุขของเด็กเพราะเด็กได้เล่นตามที่เขาต้องการและเกิดความพอใจ
2. การเล่นเป็นการตอบสนองความต้องการของเด็กในหลายด้านดังนี้
 - 2.1 ความอยากรู้อยากเห็น
 - 2.2 ความต้องการทางด้านร่างกายเป็นธรรมชาติของเด็กที่จะอยู่หนึ่ง ไม่ได้ต้องเคลื่อนไหวยู่เสมอ
 - 2.3 ความต้องการทางจิตใจ การเล่นเป็นการกระทำที่พึงพอใจ
 - 2.4 การเล่นเป็นการช่วยทดแทนในสิ่งซึ่งเด็กต้องการและอยากเป็น
3. การเล่นเป็นการเรียนรู้ของเด็กในสิ่งที่ไม่มีการสอนและเป็นวิธีที่เด็กได้ค้นคว้า
4. การเล่นเป็นการเตรียมเด็กให้รู้จักหน้าที่ เสริมสร้างการพึ่งตนเอง และรู้จักแก้ปัญหา
5. การเล่นเป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาเด็กทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และ

สติปัญญา

มณีวรรณ พรหมน้อย (2526, หน้า 18) กล่าวว่า การเล่นเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเด็ก เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยระบายอารมณ์และความรู้สึก รวมทั้งหันเหความกังวล ซึ่งเด็กอาจได้รับมาให้เป็นความเพลิดเพลิน สนุกสนาน การเล่นของเด็กจำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลใกล้ชิดในการจัดหาของเล่นและจัดประสบการณ์การเล่นที่เหมาะสมกับเด็กควรปล่อยให้เด็กมีอิสระในการเล่น เพราะจะเป็นการกระตุ้นให้เด็กได้ใช้สมองสามารถปรับตัวและรู้จักแก้ปัญหาได้

ประสพศรี อึ้งถาวร (2526, หน้า 274) กล่าวถึง การเล่นที่ดีจะช่วยให้พัฒนาสติปัญญาเด็กได้ เป็นอย่างมาก เด็กเล็กเป็นกลุ่มที่ไม่ควรเร่งในการเรียนอย่างจริงจัง แต่ควรจะให้การเรียนรู้ที่แทรกอยู่ในการเล่นแบบต่าง ๆ มากกว่า เพื่อให้การเล่นเป็นกิจกรรมที่มีคุณค่า และสามารถสร้างเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

กล่าวโดยสรุป การเล่นเป็นการช่วยพัฒนาเด็กทั้งทางด้านร่างกายอารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ตลอดจนทำให้เด็กรู้จักปรับตัวเข้ากับผู้อื่น รู้จักการแก้ปัญหา การเล่นเป็นสิ่งที่มีความค่าช่วยให้เด็กเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว

หลักในการจัดประสบการณ์การเล่นสำหรับเด็กปฐมวัย

ในการจัดกิจกรรมหรือจัดประสบการณ์การเล่นสำหรับเด็กปฐมวัย ควรคำนึงถึงหลักการจัดกิจกรรม ดังนี้

1. การเล่นของเด็กต้องการการเรียนรู้ตามลำดับขั้นพัฒนาการ ซึ่งจำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือจากครู บิดามารดาในการจัดของเล่นให้เหมาะสมสำหรับเด็ก ควรจะปล่อยให้เด็กมีอิสระเต็มที่ในขณะที่เด็กเล่น (มณีวรรณ พรหมน้อย, 2526, หน้า 18)
 2. การจัดกิจกรรมการเล่นต้องคำนึงถึงระดับวุฒิภาวะของเด็กและจัดให้มีความสอดคล้องกับความสามารถของเด็ก (เลขา ปิยะอัจฉริยะ, 2524, หน้า 6)
 3. จัดเวลาให้เด็กได้เล่นตามมุม (หลังการทำกิจกรรมศิลปะหรือช่วงเช้า-เย็น) และแนะนำระเบียบกติกาในมุมเล่น เช่น เล่นแล้วควรเก็บให้เรียบร้อย ไม่ส่งเสียงดัง
 4. เปิดโอกาสให้เด็กเล่นร่วมกับเพื่อนคนอื่นๆ เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคม เด็กจะได้เรียนรู้การแบ่งปัน การรอคอย การยอมรับ และการปฏิบัติตามข้อตกลงได้ดี
 5. ขณะที่เด็กเล่นครูควรมีส่วนร่วมในการเล่นกับเด็กเพราะการพูดคุย สนทนา การตอบจะเป็นการกระตุ้นพัฒนาการด้านภาษา และด้านสติปัญญาของเด็ก
 6. ควรคำนึงถึงช่วงความสนใจของเด็ก การกำหนดเวลาในการทำกิจกรรมอย่างเหมาะสมเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะจะช่วยให้เด็กพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจได้เป็นอย่างดี
- จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า การเล่นมีความสำคัญสำหรับเด็กมากครูและผู้ปกครองควรให้ความสนใจต่อการเล่นของเด็ก การเล่นช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการและการเรียนรู้ จึงนับว่าการเล่นของเด็กมีความสำคัญในการพัฒนาเด็กทุก ๆ ด้าน

พฤติกรรมการเล่นของเด็กปฐมวัย

สมิท (Smit, 1972 อ้างถึงใน เลขา ปิยะอัจฉริยะ, 2523, หน้า 19) ได้ศึกษาพฤติกรรม การเล่นของเด็ก โดยแบ่งออกเป็น 4 แบบ ดังนี้

1. การเล่นเลียนแบบ (Imitation) การเล่นเลียนแบบเป็นการสะท้อนให้ผู้อื่นเห็นและทราบถึงการรับรู้ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของเด็ก การเล่นเลียนแบบช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัว โดยผ่านประสาทสัมผัส แต่เด็กอาจจะยังไม่เข้าใจหรือรู้ความหมายได้ในทันทีที่รับรู้ในการเล่นเลียนแบบเด็กจะเลียนแบบสิ่งที่คุ้นเคยหรือเห็นความสำคัญก่อน สถานการณ์ หรือสิ่งที่เด็กนำมาเล่นแตกต่างกันไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของเด็กแต่ละคน
2. การเล่นสำรวจ (Exploration) การสำรวจเป็นคุณสมบัติประจำวัยของเด็กอายุ 3-6 ปี ซึ่งเด็กวัยนี้จะมีความสงสัย สนใจ และกระตือรือร้นใคร่รู้สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัว ในการเล่นสำรวจนี้เด็กจะใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ มากกว่าการสัมผัสจับต้อง หรือดูเฉย ๆ เด็กอาจจะจับ จี ไซ หรือ กลิ้ง ไปมา เขย่าหรือถอดออกมามดู ฯลฯ การเล่นสำรวจนี้จะเป็นพฤติกรรมที่นำไปสู่การค้นพบ และการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ

3. การเล่นเกมทดสอบ (Testing) เด็กจะอาศัยความรู้ที่ได้จากการสำรวจและความรู้จากประสบการณ์มาเล่น เพื่อทดสอบว่าคุณสมบัติของการเล่นและวิธีการเล่นเป็นไปตามที่เขาคิดไว้หรือไม่ อย่างไร จะทำให้เด็กรู้จักการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น มีความสนใจ และพยายามทำให้สำเร็จ อีกทั้งยังส่งเสริมพัฒนาการด้านการคิดอย่างมีเหตุผล

4. การเล่นเกมสร้าง (Construction) เป็นการเล่นที่ผู้เล่นสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมในลักษณะต่าง ๆ เช่น เด็กอาจจะหักเอากิ่งไม้แล้วตบแต่งทำเป็นปืน ใช้เล่นยิงปืน โดยการสร้างสถานการณ์ สร้างเรื่อง และบทบาทของผู้เล่น เป็นต้น

การจัดกิจกรรมผ่านการเล่น

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กระดับก่อนประถมศึกษา จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เกิดการเรียนรู้ ได้พัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา กิจกรรมที่จัดให้เด็กในแต่ละวัน อาจใช้ชื่อเรียกกิจกรรมแตกต่างกันไปในแต่ละหน่วยงาน แต่ทั้งนี้ประสบการณ์ที่จัดจะต้องครอบคลุมประสบการณ์สำคัญ 9 ประการ ตามหลักสูตร และควรให้ยืดหยุ่นตามเนื้อหาที่เด็กสนใจหรือที่ครูมีส่วนริเริ่มกำหนดให้ เมื่อเด็กได้รับประสบการณ์สำคัญ และทำกิจกรรมในแต่ละหัวข้อเนื้อหาแล้ว เด็กควรจะเกิดแนวคิดตามที่ได้เสนอแนะไว้ในหลักสูตร

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างกิจกรรมการเล่นที่เสนอแนะให้จัดเป็นประจำ (กรมวิชาการ, 2540, หน้า 23 - 48)

1. กิจกรรมเสรี

ความหมายและขอบข่าย

กิจกรรมเสรี เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่นอิสระ ตามมุมการเล่น หรือมุมประสบการณ์ หรือศูนย์การเรียนรู้ที่จัดไว้ในห้องเรียน เช่น มุมบล็อก มุมหนังสือ มุมวิทยาศาสตร์ หรือมุมธรรมชาติศึกษา มุมบ้าน หรือมุมร้านค้า เป็นต้น มุมต่าง ๆ เหล่านี้ เด็กมีโอกาสเลือกเล่นได้อย่างเสรีตามความสนใจ และความต้องการของเด็ก ทั้งเป็นรายบุคคล และเป็นกลุ่มย่อย

อนึ่ง กิจกรรมเสรี นอกจากจะให้เด็กเล่นตามมุมแล้ว อาจให้เด็กเลือกทำกิจกรรมที่ครูจัดเสริมขึ้น เช่น เกมการศึกษา เครื่องเล่นสัมผัส กิจกรรมสร้างสรรค์ประเภทต่าง ๆ

ตัวอย่างมุมประสบการณ์ที่ควรจัดมีดังนี้

มุมบล็อก

เป็นมุมที่จัดเก็บบล็อกไม้ต้นที่ขนาดและรูปทรงต่างกัน เด็กสามารถนำมาเล่นต่อประกอบกัน เป็นสิ่งต่าง ๆ ตามจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง

การจัด

มุมบล็อกเป็นมุมที่ควรจัดให้อยู่ห่างจากมุมที่ต้องการความสงบ เช่น มุมหนังสือ ทั้งนี้ เพราะเสี่ยงจากการเล่นต่อไม้บล็อก อาจทำลายสมาธิเด็กที่อยู่ในมุมหนังสือได้ นอกจากนี้ยังควรอยู่ห่างจากทางเดินผ่าน หรือทางเข้าออกของห้อง เพื่อให้ให้กรีดขวางทางเดินหรือเกิดอันตรายจากการเดินสะดุดไม้บล็อกได้

การจัดเก็บไม้บล็อกเหล่านี้ ควรจัดไว้ในระดับที่เด็กสามารถหยิบมาเล่น หรือนำไปเก็บด้วยตัวเองได้อย่างสะดวก ปลอดภัย และควรได้ฝึกให้เด็กหัดจัดเก็บเป็นหมวดหมู่ เพื่อความเป็นระเบียบสวยงาม

มุมหนังสือ

ในห้องเรียนควรมีที่เรียบสงบ สำหรับให้เด็กได้ดูรูปภาพ อ่านหนังสือนิทาน ฟังนิทาน แม้จะไม่มีการสอนอ่าน เขียน ครูก็ควรจัดมุมหนังสือให้เด็กได้คุ้นเคยกับตัวหนังสือ และได้ทำกิจกรรมสงบ ๆ ตามลำพัง หรือเป็นกลุ่มเล็ก ๆ

การจัด

มุมหนังสือ เป็นมุมที่ต้องการความสงบควรจัดห่างจากมุมที่มีเสียง เช่น มุมบล็อก มุมบทบาทสมมติ ฯลฯ และควรจัดบรรยากาศสูงใจให้เด็กได้เข้าไปใช้เพื่อเด็กจะได้คุ้นเคยกับตัวหนังสือ และปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้เด็ก

มุมบทบาทสมมติ

มุมบทบาทสมมติ เป็นมุมที่จัดขึ้นเพื่อให้เด็กมีโอกาสได้นำเอาประสบการณ์ที่ได้รับจากบ้านหรือชุมชนมาเล่นแสดงบทบาทสมมติ เลียนแบบบุคคลต่าง ๆ ตามจินตนาการของตน เช่น เป็นพ่อแม่ในมุมน้ำ เป็นหมอในมุมหมอ เป็นพ่อค้าแม่ค้าในมุมร้านค้า ฯลฯ การเล่นดังกล่าวเป็นการปลูกฝังความสำนึกถึงบทบาททางสังคมที่เด็กได้พบเห็นในชีวิตประจำวัน

การจัดมุมบทบาทสมมตินี้ อาจจัดให้เป็นสถานที่ต่าง ๆ นอกเหนือจากการจัดเป็นบ้าน โดยสังเกตการเล่นและความสนใจของเด็กว่าการเปลี่ยนแปลงบทบาทการเล่นจากบทบาทเดิมไปสู่รูปแบบการเล่นอื่นหรือไม่ อุปกรณ์ที่นำมาจัดก็ควรเปลี่ยนไปตามความสนใจของเด็กเช่นกัน ดังนั้นมุมบทบาทสมมติก็อาจจัดเป็นบ้าน ร้านอาหาร ร้านขายของ ร้านเสริมสวย โรงพยาบาล เป็นต้น ในขณะเดียวกัน อุปกรณ์ที่นำมาจัดให้เด็กต้องไม่เป็นอันตราย และมีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

มุมวิทยาศาสตร์

มุมวิทยาศาสตร์ หรือมุมธรรมชาติศึกษา เป็นมุมประสบการณ์ที่ครูจัดรวบรวมสิ่งของต่าง ๆ หรือสิ่งที่มีในธรรมชาติมาให้เด็กสำรวจ สังเกต ทดลอง ค้นพบด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการ

พัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ให้กับเด็ก

การจัด

มุมวิทยาศาสตร์หรือมุมธรรมชาติศึกษาเป็นมุมที่ต้องการความสงบคล้ายมุมหนังสือจึงอาจจัดไว้ใกล้กันก็ได้ และเพื่อเราให้เด็กสนใจในสิ่งที่นำมาแสดง ของที่จัดไว้ จึงควรอยู่ในระดับที่เด็กหยิบจับ ดู วัสดุ อุปกรณ์เหล่านั้นได้โดยสะดวก และสิ่งที่นำมาตั้งแสดงนั้นไม่ควรจะตั้งของสิ่งเดียวกันตลอดปี แต่ควรจะปรับเปลี่ยนให้น่าสนใจ

มุมศิลปะ

กิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมที่จะพัฒนาเด็กได้หลายด้าน เช่น ทางด้านกล้ามเนื้อมือซึ่งจะช่วยให้อวัยวะของเด็กพร้อมที่จะจับดินสอเขียนหนังสือได้ เมื่อไปเรียนในชั้นประถมศึกษา นอกจากนี้ยังช่วยในการพัฒนาอารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา เด็กจะมีโอกาสทำงานตามลำพังและทำเป็นกลุ่ม รู้จักปรับตัวที่จะทำงานด้วยกัน และส่งเสริมจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ ดังนั้นการจัดมุมศิลปะจึงเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กพัฒนามากขึ้นและยังสนองความสนใจ ความต้องการของเด็กวัยนี้ได้อย่างดี

จุดประสงค์

1. ส่งเสริมพัฒนาการด้านกล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก และการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา
2. ส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษา
3. ส่งเสริมให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน
4. ส่งเสริมให้เด็กพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ
5. ส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการสำรวจ การสังเกต และการทดลอง
6. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้จักรอคอย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และให้อภัย
7. ส่งเสริมให้มีทักษะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์
8. ส่งเสริมการคิดแก้ปัญหา การคิดอย่างมีเหตุมีผลเหมาะสมกับวัย
9. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักคิด วางแผน และตัดสินใจในการทำกิจกรรม
10. ส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสนิสัยสัมพันธ์กับเพื่อน ครู และสิ่งแวดล้อม

แนวการจัดกิจกรรม

1. แนะนำมุมเล่นใหม่ ให้เด็กรู้จัก และเสนอแนะวิธีใช้/ เล่น เครื่องเล่นบางชนิด เช่น แวนขายยา เครื่องขึง เครื่องเล่นสัมผัสบางชนิด ฯลฯ
2. เด็กและครูร่วมสร้างข้อตกลงเกี่ยวกับการเล่น เช่น
 - 2.1 ไม่นำของเล่นแต่ละมุมมาเล่นปะปนกัน

2.2 เก็บของเล่นเข้าที่ทุกครั้ง เมื่อจะเปลี่ยนไปเล่นของเล่นชนิดอื่น

2.3 ตกธงสัญญาณ ก่อนหมดเวลาเล่น เพื่อเตรียมเก็บของเข้าที่ เช่น การบอกเตือนด้วยวาจา การใช้เพลง ฯลฯ

3. ครูเปิดโอกาสให้เด็กคิด วางแผนตัดสินใจเลือกเล่นอย่างอิสระในมุมเล่น หรือเลือกทำกิจกรรมที่จัดขึ้นตามความสนใจของเด็กแต่ละคน ขณะเด็กเล่น / ทำงาน ครูอาจชี้แนะ และมีส่วนร่วมในการเล่นกับเด็กได้ หากพบว่าเด็กต้องการความช่วยเหลือ และคอยสังเกตพฤติกรรมการเล่นของเด็กพร้อมทั้งจดบันทึกพฤติกรรมที่น่าสนใจเพื่อดูว่าเด็กมีพัฒนาการแต่ละด้านเป็นอย่างไร

4. เตือนให้เด็กทราบล่วงหน้าก่อนหมดเวลาเล่น ประมาณ 5 - 10 นาที

5. ให้เด็กเก็บของเล่นเข้าที่ให้เรียบร้อยทุกครั้งเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม

แนวการประเมิน

1. สังเกตพฤติกรรมการเล่น
2. สังเกตการปรับตัวขณะเล่นรวมกันกับเพื่อน
3. สังเกตความสนใจในการเล่น
4. สังเกตการใช้ภาษาสื่อสารกับเพื่อน และครู
5. สังเกตความรับผิดชอบในการจัดเก็บของเล่น

ข้อเสนอแนะ

1. การจัดกิจกรรมเสรี อาจจัดได้หลายลักษณะเช่น
2. จัดกิจกรรมเสรี โดยเปิดโอกาสให้เด็กเลือกทำกิจกรรมสร้างสรรค์ และเล่นตามมุมเล่นในช่วงเวลาเดียวกันอย่างอิสระ
3. จัดกิจกรรมเสรี โดยเน้นให้เด็กเลือกทำกิจกรรมสร้างสรรค์ อย่างน้อย 1 - 2 อย่าง หรือตามข้อตกลงในแต่ละวัน
4. จัดกิจกรรมเสรี โดยการจัดมุมศิลปะหรือศูนย์ศิลปะให้เป็นส่วนหนึ่งของมุมเล่น หรือศูนย์การเรียนรู้ ฯลฯ

5. ขณะเด็กเล่น ครูต้องคอยสังเกตความสนใจในการเล่นของเด็ก หากพบว่ามุมใดเด็กส่วนใหญ่ไม่สนใจที่จะเล่นแล้ว ควรสับเปลี่ยนจัดมุมเล่นใหม่ เช่น มุมบ้านอาจดัดแปลงเพิ่มเติม เปลี่ยนเป็นมุมร้านค้า มุมเสริมสวย มุมเกษตร มุมหมอ ฯลฯ

6. หากมุมใดมีจำนวนเด็กมากเกินไป ครูควรให้เด็กมีโอกาสคิดแก้ปัญหา หรือครูชักชวนให้แก้ปัญหาในการเลือกเล่นมุมใหม่

7. การเลือกเล่นมุม การเล่นมุมเดียวเป็นระยะเวลานาน อาจทำให้เด็กขาดประสบการณ์การเรียนรู้ด้านอื่น ครูควรชักชวนให้เด็กเลือกมุมอื่น ๆ ด้วย

8. สื่อ - เครื่องเล่นในแต่ละมุม ควรมีการสับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมเป็นระยะ เพื่อไม่ให้เด็กเกิดความเบื่อหน่าย เช่น เก็บหนังสือนิทานบางเล่มที่เด็กหมดความสนใจ และนำหนังสือนิทานใหม่มาวางแทน ฯลฯ

กิจกรรมสร้างสรรค์

กิจกรรมสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมที่ช่วยเด็กให้แสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ริเริ่ม สร้างสรรค์ และจินตนาการ โดยใช้ศิลปะ เช่น การวาดภาพระบายสี การปั้น การฉีก - ตัด - ปะ การพิมพ์ภาพ การร้อย การประดิษฐ์ หรือวิธีการอื่นที่เด็กได้คิดสร้างสรรค์และเหมาะสมกับพัฒนาการ เช่น การเล่นพลาสติกสร้างสรรค์ การสร้างรูปจากกระดานปักหมุด ฯลฯ

จุดประสงค์

1. ส่งเสริมความคิด ริเริ่ม สร้างสรรค์ และจินตนาการ
2. ให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ผ่อนคลายความเครียด
3. ส่งเสริมการใช้ กล้ามเนื้อมือ และพัฒนาประสาทสัมผัสขั้นระหว่างมือกับตา
4. ส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา
5. ฝึกทักษะการสังเกต การคิด และการแก้ปัญหา
6. ส่งเสริมการแสดงออก และมีความมั่นใจในตนเอง
7. ส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น
8. ส่งเสริมการปรับตัวในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
9. ส่งเสริมคุณธรรมในด้านความอดทน การรอคอย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง

แนวการจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ ควรจัดให้เด็กทำทุกวัน โดยอาจจัดวันละ 3 - 5 กิจกรรม ให้เด็กเลือกทำอย่างน้อย 1 - 2 กิจกรรม ตามความสนใจดังตัวอย่างการดำเนินการดังนี้

1. เตรียมจัดโต๊ะและวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อมโดยอาจมอบหมายให้เด็กรับผิดชอบช่วยจัดในแต่ละวัน ตัวอย่างการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ใน 1 วัน เช่น

กิจกรรมที่ 1 ปั้นดินน้ำมัน / ดินเหนียว - แป้งโดว์

กิจกรรมที่ 2 วาดภาพระบายสีด้วยสีเทียน

กิจกรรมที่ 3 วาดภาพด้วยสีน้ำ

กิจกรรมที่ 4 ฉีกปะกระดาษ

กิจกรรมที่ 5 ประดิษฐ์เศษวัสดุ

หรืออาจจะจัดเพิ่มกิจกรรมการเล่นเครื่องเล่นสัมผัส และกิจกรรมสร้างสรรค์อื่น ๆ เช่น

กิจกรรมที่ 1 ปั้นดินน้ำมัน / ดินเหนียว - แป้งโดว์

กิจกรรมที่ 2 วาดภาพระบายสี

กิจกรรมที่ 3 ฉีกปะกระดาษ

กิจกรรมที่ 4 การสร้างรูปด้วยยางจากกระดานตะปู

กิจกรรมที่ 5 การเล่นเกมการศึกษา (ภาพตัดต่อ)

2. สร้างบรรยากาศในการทำกิจกรรมให้มีความสดชื่นแจ่มใส และมีอิสระให้

เด็กเลือกทำกิจกรรมอย่างมีระเบียบ โดยใช้เทคนิคต่าง ๆ เช่น การใช้คำถาม / สันทนา เช่น "อาหารมื้อเช้าวันนี้ ใครรับประทานไข่บ้าง" เมื่อเด็กยกมือตอบ ครูอนุญาตให้เด็กเหล่านั้นเลือกทำกิจกรรมสร้างสรรค์ที่จัดเตรียมไว้ หรือเลือกเล่นอิสระในมุมเล่นต่าง ๆ ครูจะเปลี่ยนคำถามเป็นอาหารชนิดอื่น ๆ ต่อ ๆ ไป จนเด็กได้เข้าทำกิจกรรมครบทุกคน

3. ให้เด็กเลือกทำกิจกรรมอย่างอิสระตามความสนใจของตน อย่างน้อย 1 - 2

กิจกรรม

4. การเปลี่ยน / หมุนเวียนการทำกิจกรรม ครูต้องกำหนดข้อตกลงกับเด็กว่า ในกรณีที่โต๊ะ / กลุ่มใดมีเด็กครบหรือเต็มตามจำนวนที่กำหนด หรือจัดไว้ แต่เด็กสนใจที่จะทำกิจกรรมนั้นบ้าง เด็กต้องคอยจนกว่าจะมีที่ว่าง หรือให้เลือกเล่นในมุมเล่นก่อน เมื่อมีที่ว่างจึงสามารถเข้าทำกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ตนสนใจได้

5. กิจกรรมใดเป็นกิจกรรมใหม่สำหรับเด็ก ครูควรแนะนำอุปกรณ์และวิธีใช้ เช่น การละเลงสีด้วยนิ้วมือ ซึ่งจะต้องใช้น้ำทาโต๊ะแล้วทากระดาษลงไป (เพื่อกันไม่ให้กระดาษเลื่อนไปมา) ตักแบ่งที่ผสมสีลงบนกระดาษ ใช้ส่วนต่างๆ ของมือ เช่น นิ้วมือ ฝ่ามือ สันมือ ฯลฯ วาดแปรงเป็นรูปต่างๆ และควรแนะนำให้เด็กสวมพลาสติกกันเปื้อนเพื่อไม่ให้เลอะเทอะเสื้อผ้า

6. ขณะเด็กทำกิจกรรม ครูต้องคอยดูแล ชี้แนะหรือให้คำปรึกษาเมื่อเด็กต้องการ ครูไม่ควรบอกหรือสั่ง ให้เด็กทำตามความคิดเห็นของครู หรือให้ทำกิจกรรมเหมือนกันหมดทั้งห้อง และต้องคอยให้กำลังใจแก่เด็ก อย่าติเตียนจนเด็กหมดกำลังใจ

7. ควรกระตุ้นให้เด็กรู้จักคิดแก้ปัญหา เช่น พบว่าเด็กวาดภาพรถยนต์ไม่มีล้อแทนที่ครูจะบอกให้เด็กเติมล้อรถ ครูอาจใช้คำถามว่า "รถคันนี้จะแล่นได้อย่างไร" การถามเช่นนี้จะช่วยให้เด็กคิด และพบคำตอบด้วยตนเอง

8. เมื่อทำงานเสร็จ หรือหมดเวลา ต้องให้เด็กเก็บวัสดุ เครื่องมือ เครื่องใช้เข้าที่และดูแลทำความสะอาดห้องเรียนให้เรียบร้อยทุกครั้ง

9. เมื่อเด็กทำงานเสร็จ อาจให้เด็กเล่า / อธิบาย ผลงานของตน ทั้งนี้เพื่อพัฒนาภาษาและทักษะการคิดของเด็ก ถ้าเป็นภาพวาด ครูควรบันทึกเรื่องที่เด็กเล่า และวันที่ ที่ทำไว้ด้วย เพื่อทราบ

ความก้าวหน้า และระดับพัฒนาการของเด็ก การเขียนเรื่องที่เด็กเล่า ควรเขียนด้วยตัวบรรจง ขนาดตัวหนังสือใหญ่พอที่เด็กจะเห็นถึลาการเขียนที่ถูกต้องเพื่อให้เด็กมีโอกาสดูกันเคยกับตัวหนังสือ

แนวการประเมิน

1. สังเกตการควบคุมกล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก และการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา

2. สังเกตพฤติกรรม การแสดงออกขณะทำกิจกรรม เช่น ความสุข ความร่าเริงแจ่มใส ความมั่นใจ ความรับผิดชอบ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละ

3. สังเกตการปรับตัวระหว่างทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น

4. สังเกตผลงานว่ามีพัฒนาการเหมาะสมกับวัย มีความแปลกใหม่ และมีรายละเอียดกว่าเดิมหรือไม่

5. สังเกตการใช้ภาษา ขณะเด็กทำกิจกรรมหรือเล่าเกี่ยวกับผลงานของตน
ข้อเสนอแนะ

1. การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ควรพยายามหาวัสดุท้องถิ่นมาใช้ก่อนเป็นอันดับแรก

2. ก่อน让孩子ทำกิจกรรม ต้องอธิบายวิธีใช้วัสดุที่ต้องให้เด็กทราบพร้อมทั้งสาธิตให้ดูจนเข้าใจ เช่น การใช้พู่กัน หรือกาว จะต้องปาดพู่กันหรือกาวนั้นกับขอบภาชนะที่ใส่ เพื่อไม่ให้กาวหรือสีไหลเลอะเทอะ

3. ให้เด็กทำกิจกรรมสร้างสรรค์ประเภทใดประเภทหนึ่ง ร่วมกันในกลุ่มย่อย เพื่อฝึกให้เด็กรู้จักการวางแผน และการทำงานร่วมกันกับผู้อื่น

4. แสดงความสนใจในงานของเด็กทุกคน ไม่ควรมองผลงานเด็กด้วยความขบขัน และควรนำผลงานของเด็กทุกคนหมุนเวียนจัดแสดงที่ป้ายนิเทศ

5. หากพบว่าเด็กคนใดสนใจทำกิจกรรมอย่างเดียวยตลอดเวลา ควรกระตุ้นเร้า และจูงใจให้เด็กเปลี่ยนทำกิจกรรมอื่นบ้าง เพราะกิจกรรมสร้างสรรค์แต่ละประเภท พัฒนาเด็กแต่ละด้าน แตกต่างกัน และเมื่อเด็กทำตามคำแนะนำได้ ควรให้แรงเสริมทุกครั้ง

6. เก็บผลงานชิ้นที่แสดงความก้าวหน้าของเด็กเป็นรายบุคคลเพื่อเป็นข้อมูลสังเกตพัฒนาการของเด็ก

กิจกรรมกลางแจ้ง

กิจกรรมกลางแจ้งเป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้มีโอกาสดอกนอกห้องเรียนเพื่อออกกำลังกาย เคลื่อนไหวร่างกายและแสดงออกอย่างอิสระ โดยยึดความสนใจและความสามารถของเด็กแต่ละคนเป็นหลัก กิจกรรมกลางแจ้งที่ครูควรจัดให้เด็กได้เล่น เช่น

1. การเล่นเกมเล่นสนาม

การเล่นสนาม หมายถึง เครื่องเล่นที่เด็กอาจปีนป่าย หมุน โยก ซึ่งทำออกมาในรูปแบบต่างๆ เช่น

- 1.1 เครื่องเล่นสำหรับปีนป่าย หรือตาข่ายสำหรับปีนเล่น
- 1.2 เครื่องเล่นสำหรับโยกหรือไกว เช่น ม้าไม้ ชิงช้า ม้านั่งโยก ไม้กระดก ฯลฯ
- 1.3 เครื่องเล่นสำหรับหมุน เช่น ม้าหมุน พวงมาลัยรถสำหรับหมุนเล่น
- 1.4 ราวโหนขนานเล็กสำหรับเด็ก
- 1.5 ต้นไม้สำหรับเดินทรงตัว หรือไม้กระดานแผ่นเดียว
- 1.6 เครื่องเล่นประเภทล้อเลื่อน เช่น รถม้าล้อ รถม้ากลิ้ง ฯลฯ

2. การเล่นทราย

ทรายเป็นสิ่งที่เด็กชอบเล่น ทั้งทรายแห้งทรายเปียกนำมาทำเป็นรูปร่างต่างๆได้และสามารถนำวัสดุมาประกอบการเล่นตกแต่งได้ เช่น กิ่งไม้ ดอกไม้ เปลือกหอย ฟิม์พ่นลม ที่ตักทราย ฯลฯ ปกติบ่อทรายจะอยู่กลางแจ้ง โดยอาจจัดให้อยู่ใต้ร่มเงาของต้นไม้หรือสร้างหลังคาทำขอบกันเพื่อมิให้ทรายกระจัดกระจาย บางโอกาสอาจพรมน้ำให้ชื้นเพื่อเด็กจะได้ก่อเล่นนอกจากนี้ควรมีวิธีการปิดกั้นมิให้สัตว์เลื้อยคลานไปทำความสะอาดสกปรกในบ่อทรายได้

3. การเล่นน้ำ

เด็กทั่วไปชอบเล่นน้ำมาก การเล่นน้ำนอกจากสร้างความพอใจและคลายความเครียดให้เด็กแล้วยังทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้อีกด้วย เช่น เรียนรู้ทักษะการสังเกตจำแนก เปรียบเทียบ ปริมาตร ฯลฯ

อุปกรณ์ที่ใส่น้ำ อาจเป็นถังที่สร้างขึ้นโดยเฉพาะหรืออ่างน้ำวางบนขาตั้งที่มั่นคง ความสูงพอที่เด็กจะยืนได้พอดี และควรมีผ้าพลาสติกกันเลื้อยผ้าเปียกให้เด็กใช้คลุมระหว่างเล่น

4. การเล่นเกมในบ้านตุ๊กตาหรือจำลอง

เป็นบ้านจำลองสำหรับเด็กเล่น จำลองแบบจากบ้านจริงๆ อาจทำด้วยเศษวัสดุประเภทผ้าใบกระสอบปานของจริงที่ไม่ใช่แล้ว เช่น หม้อ เตา ชาม อ่าง เตาไฟ เครื่องครัว ตุ๊กตา สมมติ เป็นบุคคลในครอบครัว เสื้อผ้าผู้ใหญ่ไม่ใช่แล้วสำหรับพลัดเปลี่ยน มีการตกแต่งบริเวณใกล้เคียงให้เหมือนบ้านจริงๆ บางครั้งอาจจัดเป็นร้านขายของ สถานที่ทำการต่างๆ เพื่อให้เด็กเล่นเกมตามจินตนาการของเด็กเอง

5. การเล่นเกมช่วงไม้

เด็กต้องการการออกกำลังกายในการเคาะ ตอก กิจกรรม การเล่นเกมช่วงไม้จะช่วยในการพัฒนากล้ามเนื้อให้แข็งแรง ช่วยฝึกการใช้มือและการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา

178335

372.21

น 297 ก

นอกจากนี้ยังฝึกให้ทำงานและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์อีกด้วย

6. การเล่นกับอุปกรณ์กีฬา

เป็นการนำอุปกรณ์กีฬามาให้เด็กเล่นอย่างอิสระหรือใช้ประกอบเกมการเล่นที่ให้อิสระแก่เด็กมากที่สุด ไม่ควรเน้นการแข่งขันเพื่อมุ่งหวัง แพ้ - ชนะ อุปกรณ์กีฬาที่นิยมนำมา让孩子เล่น เช่น ลูกบอล ห่วงยาง ลูกทราย ฯลฯ

7. การเล่นเกมการละเล่น

กิจกรรมการเล่นเกมที่จัดให้เด็กเล่น เช่น เกมการละเล่นของไทย เกมการละเล่นของท้องถิ่น เช่น มอญซ่อนผ้า รีรีข้าวสาร แม่งู โพงพาง ฯลฯ การละเล่นเหล่านี้ ต้องใช้บริเวณที่กว้าง การเล่นอาจเป็นกลุ่มเล็ก/กลุ่มใหญ่ก็ได้ ก่อนเล่นครูอธิบายกติกาและสาธิตให้เด็กเข้าใจไม่ควรนำเกมการละเล่นที่มีกติกายุ่งยากและเน้นการแข่งขันแพ้ชนะ มาจัดกิจกรรมให้กับเด็กวัยนี้เพราะเด็กจะเกิดความเครียดและสร้างความรู้สึกละอายใจที่ไม่ดีต่อตนเอง

จุดประสงค์

1. พัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเล็ก และการประสานสัมพันธ์ของอวัยวะต่าง ๆ
2. ส่งเสริมให้มีร่างกายแข็งแรง สุขภาพดี
3. ส่งเสริมให้เกิดความสนุกสนาน ผ่อนคลายความเครียด
4. รู้จักปรับตัว เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น
5. เรียนรู้การระมัดระวังความปลอดภัยทั้งของตนเองและผู้อื่น
6. รู้จักการตัดสินใจ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง
7. ส่งเสริมให้มีความอยากรู้อยากเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมรอบตัว
8. พัฒนาทักษะการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น การสังเกต การเปรียบเทียบ การจำแนก ฯลฯ

แนวการจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมกลางแจ้ง ครูควรดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. เด็กและครูร่วมสร้างข้อตกลง/กติกา ในการเล่นทุกครั้งก่อนพาเด็กไปเล่นกิจกรรมกลางแจ้ง
2. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเล่นกลางแจ้งให้พร้อม เช่น อุปกรณ์เล่นน้ำ ลูกทราย ลูกบอล ฯลฯ
3. สาธิตการเล่นเครื่องเล่นสนามบางชนิด เช่น ไม้ลื่นต้องขึ้นทางบันได จึงเข้าต้องนั่งแกว่งไปมา ฯลฯ
4. ให้เด็กเลือกเล่นอิสระตามความสนใจและให้เวลานานพอควร

5. ขณะเด็กเล่น ครูต้องคอยกำกับดูแลความปลอดภัยและสังเกตพฤติกรรมการเล่น การอยู่ร่วมกันกับเพื่อนของเด็กอย่างใกล้ชิด หากพบว่าการเล่นนั้น อาจก่อให้เกิดอันตรายครูต้องชี้แนะทันที

6. เมื่อหมดเวลาให้เด็กดูแลเก็บของใช้หรือของเล่นให้เรียบร้อย เช่น อุปกรณ์เล่นน้ำ เล่นทราย ฯลฯ

7. ให้เด็กทำความสะอาดร่างกาย เช่น ล้างหน้า ล้างมือ และดูแลเครื่องแต่งกายให้เรียบร้อย

แนวการประเมิน

1. สังเกตความสนใจในการเล่น
2. สังเกตพฤติกรรมการเล่นการออกกำลังกาย
3. สังเกตการปรับตัวในการเล่นร่วมกับผู้อื่น

ข้อเสนอแนะ

1. หมั่นตรวจตราเครื่องเล่นสนามและอุปกรณ์ประกอบให้อยู่ในสภาพที่ปลอดภัยและใช้การได้ดีอยู่เสมอ
 2. ให้โอกาสเด็กเลือกเล่นกลางแจ้งอย่างอิสระทุกวัน อย่างน้อยวันละ 30 นาที
 3. ขณะเด็กเล่นกลางแจ้ง ครูต้องดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อระมัดระวังความปลอดภัยในการเล่น หากพบว่าเด็กแสดงอาการเหนื่อย อ่อนล้า ควรให้เด็กหยุดพัก
 4. ไม่ควรนำกิจกรรมพลศึกษาสำหรับเด็กระดับประถมศึกษามาใช้สอนกับเด็กระดับก่อนประถมศึกษาเพราะยังไม่เหมาะสมกับวัย
 5. หลังจากเลิกกิจกรรมกลางแจ้ง ควรให้เด็กได้พักผ่อนหรือนั่งพัก ไม่ควรให้เด็กรับประทานอาหารกลางวันหรือดื่มนมทันที เพราะอาจทำให้เด็กอาเจียน เกิดอาการจุกแน่นได้
- งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเล่น

งานวิจัยในต่างประเทศ

ไฟเทลสัน และรอส (Fietelson & Ross, 1973, pp. 202-203) ได้ศึกษาทดลองเกี่ยวกับการเล่นของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการชี้แนะกับไม่ได้รับการชี้แนะพบว่า กลุ่มเด็กที่อยู่ในบริเวณที่เล่น ซึ่งมีผู้ชี้แนะการเล่นมีพัฒนาการตามลำดับขั้นของการเล่นมากกว่ากลุ่มอื่นที่ไม่มีผู้ชี้แนะ

เลฟวิงเจอร์ (Lovinger, 1974, pp. 313-320) ได้ทำการวิจัยโดยมีการเปรียบเทียบพัฒนาการการใช้ภาษาของเด็กปฐมวัยระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองพบว่า กลุ่มทดลองที่ได้รับการแนะนำเกี่ยวกับการเล่น (Play Tutoring) ได้มีพัฒนาการในการเล่นอยู่ในลำดับขั้นที่สูงขึ้น และพัฒนาการการใช้ภาษาก็ดีขึ้น

มอนิแกน (Monighan, 1983, p. 163) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเล่นเชิงสังคม ภาษา และสภาพแวดล้อมทางการเล่นที่บ้านของเด็กปฐมวัย กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กปฐมวัยที่มีอายุ 2 ขวบ 5 เดือน ถึง 5 ขวบ 5 เดือน และผู้ปกครอง 336 ครอบครัวผลการศึกษาพบว่า เด็กชายและเด็กหญิงไม่มีความแตกต่างกันในเรื่องของการเล่นหรือการพูดและพบว่าความซับซ้อนทางความเข้าใจในการเล่นตามคำฟั่งขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางบ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

งานวิจัยในประเทศ

ศิริกุล จารุจินดา (2526, หน้า 41) ได้ศึกษาถึงอิทธิพลของการเล่นประเภทเสริมต่อ (Block Play) ต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็กก่อนวัยเรียน พบว่า การเล่นของเล่นประเภทเสริมต่อมีผลในทางบวกกับคะแนนความสามารถทางความคิดสร้างสรรค์

พันธุ์ เจริญสุข (2528, หน้า 75-77) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความคิดเห็นของครูอนุบาลเกี่ยวกับเครื่องเล่นที่จำเป็นต่อการเตรียมความพร้อมของเด็กปฐมวัย พบว่า เครื่องเล่นที่จำเป็นมากต่อการเตรียมความพร้อมทางด้านสติปัญญา ได้แก่ ไม้บล็อก พลาสติกสร้างสรรค์ ก่ออิฐอิฐ หิน โคมิโน ล้อได้ (ภาพจับคู่) เป็นต้น

พรรณี สุวดี (2528, หน้า 137) ได้ทดลองสอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 54 คน โดยใช้กิจกรรมการละเล่นพื้นเมืองของเด็กภาคเหนือกับกิจกรรมตามแผนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการ แล้วทดสอบโมโนทัศน์เชิงจริยธรรมของนักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการละเล่นพื้นเมืองของเด็กภาคเหนือกับที่เรียนด้วยกิจกรรมตามแผนการสอนกระทรวงศึกษาธิการ ผลการทดลองปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการละเล่นพื้นเมืองของเด็กภาคเหนือมีโมโนทัศน์ทางจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมตามแผนของกระทรวงศึกษาธิการ

อรพรรณ ถุ่มประดิษฐ์ (2533, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมทางสังคม ด้านความเอื้อเฟื้อ ความมีระเบียบวินัย และระดับชั้นการเล่นทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นแบบไทยและการเล่นที่จัดอยู่ทั่วไป ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการเล่นแบบไทยมีพฤติกรรมทางสังคมด้านความเอื้อเฟื้อและด้านความมีระเบียบวินัยสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการเล่นแบบทั่วไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากงานวิจัยดังกล่าวจะเห็นว่า ความสามารถของเด็กจะมีการพัฒนาสอดคล้องไปตามลักษณะการเล่นของเด็ก งานวิจัยบางเรื่องมุ่งพิสูจน์ด้วยว่า การเล่นเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยพัฒนาส่งเสริมความสามารถของเด็กมิใช่เป็นแต่เพียงสิ่งที่พัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาการทางความสามารถของเด็กเท่านั้น ผลจากการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า การเล่นจะมีผลดีต่อพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ของเด็ก ถ้าผู้ใหญ่เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการเล่นว่าเป็นส่วนสำคัญของชีวิตและเป็น

การเรียนรู้ของชีวิตวัยเด็ก

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความมีระเบียบวินัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความมีระเบียบวินัย ดังต่อไปนี้

ความหมายและทฤษฎีพัฒนาการทางสังคม

เฮิร์ลอค (Hurlock, 1978, p. 228) ได้ให้ความหมายของพัฒนาการทางสังคมว่า หมายถึง การพัฒนาความสามารถในการแสดงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับแบบแผนที่สังคมยอมรับเพื่อจะเข้าสังคมได้ และการที่เด็กสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ดีเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้ ประการแรก ลักษณะพฤติกรรมที่เหมาะสม เด็กจะเข้ากับสังคมได้ดี ต้องปฏิบัติตามแนวที่สังคมยอมรับ ประการที่สอง บทบาทในสังคม เด็กต้องปฏิบัติตนได้สอดคล้องกับบทบาทที่สังคมยึดถือปฏิบัติและประการสุดท้าย ทักษะติดต่อสังคม เป็นความรู้สึกที่ดีของเด็กที่มีต่อบุคคลและกิจกรรมในสังคม รู้สึกว่าตนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมมีหน้าที่เกี่ยวข้องและให้ความร่วมมือต่าง ๆ ในสังคม ต่อมา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2528, หน้า 200) ได้ให้ความหมายของพัฒนาการทางสังคมว่า หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ พฤติกรรมเหล่านี้รวมทั้งส่วนที่เนื่องมาจากค่านิยมและเจตคติ ส่วนที่เป็นลักษณะและส่วนที่สัมพันธ์ร่วมกับบุคคลอื่น นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536, หน้า 10) ได้ให้ความหมายว่า พัฒนาการทางสังคม หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ที่ สังคมนั้น ๆ ยอมรับ และสามารถปฏิบัติตนตามบทบาทได้อย่างถูกต้อง โดยที่รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น ๆ

สรุปได้ว่า พัฒนาการทางสังคม หมายถึงความสามารถในการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ให้สอดคล้องกับแบบแผนที่สังคมยอมรับและปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับบทบาทที่สังคมกำหนดรวมทั้งมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น ๆ

ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคม

พัฒนาการทางสังคมดำเนินไปอย่างมีแบบแผนตามลำดับขั้น ดังมีนักทฤษฎีกล่าวถึงพัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัย ไว้ดังนี้

อีริกสัน (Erikson) กล่าวว่า เด็กเป็นวัยที่กำลังเรียนรู้ สิ่งแวดล้อมรอบตัว เป็นสิ่งที่แปลกใหม่และน่าตื่นเต้นสำหรับเด็ก บุคลิกภาพจะสามารถพัฒนาได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับแต่ละช่วงอายุของเด็ก และการประสบสิ่งที่พึงพอใจตามขั้นพัฒนาการต่าง ๆ ตามวัย ถ้าหากได้รับการตอบสนองต่อสิ่งที่ตนพอใจในช่วงอายุนั้น เด็กก็จะมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพ ที่ดีและเหมาะสม

ซึ่ง อีริคสัน (Erikson, 1963 cited in Morrison, 1995, pp. 16-17 อ้างถึงใน พิสนา แหมมณี และคณะ, 2536, หน้า 67) ได้แบ่งพัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัยเป็น 3 ระยะ คือ

1. **ขั้นความไว้วางใจ-ความไม่ไว้วางใจ (Basic Trust & Basic Mistrust)** อยู่ในวัยแรกเกิดถึง 1 ปี ถ้าเด็กมีประสบการณ์ที่ดีและได้รับความรักความอบอุ่นอย่างสม่ำเสมอ เด็กจะรู้สึกว่าการโลกนี้น่าอยู่ และเกิดความรู้สึกไว้วางใจผู้อื่น และอาจนำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่มีเหตุผล เพิกเฉย หรือ ท้อแท้สิ้นหวังในช่วงหลังของชีวิต

2. **ขั้นความเป็นตัวของตัวเอง – ความละอายและสงสัย (Autonomy & Shame and Doubt)** อยู่ในวัย 1-3 ปี เด็กวัยนี้สามารถควบคุมกล้ามเนื้อในการเคลื่อนไหวได้ดี และเริ่มควบคุมขับถ่ายได้จึงต้องการที่ขับถ่ายตามความต้องการของตน ซึ่งถ้าเด็กประสบความสำเร็จในการควบคุมกล้ามเนื้อต่าง ๆ ก็จะทำให้เกิดความภาคภูมิใจและเป็นตัวของตัวเอง แต่ถ้าหากไม่ประสบความสำเร็จก็จะเกิดความรู้สึกละอายและสงสัยในตนเอง

3. **ขั้นความคิดริเริ่ม – ความรู้สึกผิด (Initiative & Guilt)** อยู่ในช่วงอายุ 3 – 6 ปี การให้เด็กได้เรียนรู้ กิจกรรมต่าง ๆ ตามความคิดความต้องการของตน จะทำให้เด็กประสบความสำเร็จ ความสามารถในการควบคุมตนเองของเด็กก็เป็นผลมาจากการให้เด็กได้ทำกิจกรรมที่สนุก-सानง่าย ๆ การที่เด็กมีร่างกายและจิตใจที่ดีจะส่งผลให้เขาเป็นคนมีความคิดริเริ่ม แต่ถ้าเด็กประสบความสำเร็จล้มเหลวไม่สมหวังก็จะเกิดความรู้สึกผิดและวิตกกังวล

จากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางสังคมที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าเด็กปฐมวัยเป็นวัยที่กำลังสนใจในสิ่งแวดล้อม อยากรู้ อยากเห็น และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว พยายามสร้างเอกลักษณ์ของตนเอง สามารถแสดงความรู้สึกและพฤติกรรมที่เหมาะสม ในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ สามารถเรียนรู้การเข้าสังคม ดังนั้นควรจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก และเปิดโอกาสให้เด็กมีความเป็นตัวของตัวเองในการกระทำสิ่งต่าง ๆ อันเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมตามขั้นพัฒนาการ

ความหมายและลักษณะพฤติกรรมทางสังคม

ผู้ที่อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขจำเป็นต้องเรียนรู้กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนของสังคม เพื่อที่จะปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ตามที่สังคมกำหนดและมีพฤติกรรมทางสังคมอย่างเหมาะสม

ความหมายของพฤติกรรมทางสังคม

จากการศึกษาพบว่า ได้มีนักการศึกษาให้ความหมายของพฤติกรรมทางสังคมไว้หลายท่าน ดังต่อไปนี้ อิงลิช (English & English, 1958, p. 506) ได้ให้ความหมายว่าพฤติกรรมทางสังคมหมายถึงพฤติกรรมที่แสดงออกเนื่องจากได้รับอิทธิพลจากกลุ่มบุคคลอื่นหรือพฤติกรรมที่แสดงออกโดยได้

รับการควบคุมจากองค์กรทางสังคมที่มีการจัดรูปแบบแล้ว เช่น ครอบครัว โรงเรียน เป็นต้น ต่อมา กู๊ด (Good, 1945, p. 44) ได้ให้ความหมายว่า พฤติกรรมทางสังคม หมายถึง การแสดงออกที่แตกต่างกันออกไปของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม สำหรับเพจ (Page, 1977, p. 314) ได้ให้ความหมายว่า พฤติกรรมทางสังคมเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกเนื่องจากได้รับอิทธิพลจากพฤติกรรมของกลุ่มบุคคลอื่น โดยได้รับการควบคุมจากองค์กรทางสังคม หรือเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อพยายามที่จะมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2528, หน้า 200) ได้ให้ความหมายว่า พฤติกรรมทางสังคม หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลในสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการได้รับอิทธิพลจากพฤติกรรมของบุคคลในครอบครัว และสมาชิกอื่น ๆ ในสังคมที่คนอาศัยอยู่ ดังนั้นพฤติกรรมของบุคคลทั้งที่เป็นลักษณะเฉพาะและลักษณะที่สัมพันธ์กับผู้อื่น จะเป็นลักษณะใดขึ้นอยู่กับค่านิยมและเจตคติของสังคมนั้น

สรุปได้ว่า พฤติกรรมทางสังคม หมายถึง การแสดงออกของบุคคล ซึ่งเป็นผลมาจากการได้รับอิทธิพลจากกลุ่มบุคคลอื่น ภายใต้การควบคุมขององค์กรทางสังคม

ลักษณะพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย

มันชินเจอร์ (Munsinger, 1975, p. 19) กล่าวว่า เด็กปฐมวัยจะมีการพัฒนาความสามารถในการเข้าสังคม เด็กจะมีการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม และ โครงสร้างทางสังคมในกลุ่มเพื่อน มีการเล่นร่วมกันและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน อีกทั้งการเรียนรู้ ที่จะปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่นในสังคมได้ นอกจากนี้ ซีเฟลด์ท์ (Seefeldt, 1980, pp. 7 – 11) ได้อธิบายลักษณะพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยอายุ 4 – 5 ปี ไว้ดังนี้

1. ลักษณะทางสังคมของเด็กวัย 4 ปี เด็กวัยนี้เริ่มสนใจผู้อื่นมากขึ้น เด็กจะเริ่มเล่นกับผู้อื่นบ้างในบางสถานการณ์ ชอบเล่นบทบาทสมมติและเลียนแบบชีวิตในครอบครัว ซึ่งพบเห็นในชีวิตประจำวัน โดยทั่วไปเด็กยังมีลักษณะที่แสดงถึงความก้าวร้าวทางกาย เอะอะ เกเร ไม่ระมัดระวัง และยังมีลักษณะของการเป็นนาย ขณะเดียวกันเด็กจะเริ่มเป็นผู้ช่วยที่ดีมีท่าที แสดงความเป็นมิตร เริ่มรู้จักการแลกเปลี่ยนการรอคอยและการแบ่งปัน

2. ลักษณะทางสังคมของเด็กวัย 5 ปี เด็กวัยนี้มีความเป็นมิตรมากขึ้น มีความกระตือรือร้นที่จะช่วยเหลือผู้อื่น เริ่มเข้ากลุ่มใหญ่ขึ้นจาก 2 คน เป็น 5 คน เริ่มมีเพื่อนที่ถูกต้องเป็นพิเศษ ชอบเล่นละครสมมติ เล่นเลียนแบบ เล่นละครใบ้ การทะเลาะกับเพื่อนเริ่มลดน้อยลง เพราะเริ่มเข้าใจและยอมรับความสำคัญของผู้อื่น เป็นระยะที่เริ่มจะมีความเห็นคล้อยตามผู้อื่น และเริ่มมีความรู้สึกไม่พอใจ ถ้าเพื่อนในกลุ่ม ไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่ม

ลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ หรือพฤติกรรมทางสังคมที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นในเด็กปฐมวัยนั้น สุนน อมรวิวัฒน์ และ องค์การ อินทรมพรรย (2538, หน้า 210) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่ควรปลูกฝังให้มีในจิตใจของเด็กไทย ดังนี้ คือมีกิริยามารยาทเรียบร้อยตามธรรมเนียมไทย สำนวและควบคุมตนเองได้ มีสัมมาคารวะ มั่นใจในตนเอง มีระเบียบวินัย กล้าแสดงออก แก้ไขปัญหาได้ มีเหตุผล ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ มองโลกในแง่ดี มีสุนทริยภาพ รับผิดชอบ เป็นประชาธิปไตย ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ เมตตา และเอื้อเฟื้อ ในทำนองเดียวกัน ศุสดี ภูอินทร์ และคณะ (2535, หน้า 43) เห็นว่าควรเน้นลักษณะนิสัยต่อไปนี้เป็นพิเศษ ได้แก่การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น มีความรับผิดชอบ มีกิริยามารยาทเรียบร้อย มี สัมมาคารวะ รู้จักใช้วาจาที่เหมาะสม มีความเชื่อมั่นตัดสินใจด้วยตนเองได้ รู้จักแก้ปัญหาและกล้าแสดงออก ทำงานเป็นกลุ่มและปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ ขยัน ซื่อสัตย์และมีระเบียบวินัย

ข้อเสนอแนะในการเสริมพัฒนาการทางด้านสังคมของเด็ก

1. เปิดโอกาสให้เด็กได้พบตัวแบบทางสังคมหลาย ๆ ประเภท
2. เนื่องจากไม่อาจควบคุมตัวแบบที่มีพฤติกรรมทางสังคมเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานได้อย่างเด็ดขาด จึงควรร่วมพบปะ อภิปราย ประเมิน และชี้แนะพฤติกรรมอย่างละมุนละม่อมแทนการหลีกเลี่ยง
3. ให้รางวัลเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่พึงปรารถนา
4. พูดคุยและรับฟังเกี่ยวกับตัวแบบที่เด็กต้องการเทียบเคียง
5. เมื่อจะลงโทษหรือวิจารณ์พฤติกรรมเด็ก ให้อธิบายด้วยว่าพฤติกรรมนั้นเบี่ยงเบนไปจากที่ควรจะเป็นอย่างไร พร้อมกับชี้แนะพฤติกรรมที่สมควรให้รับรู้
6. กระตุ้นและจัดโอกาสให้เด็กได้เล่นและเข้าไปร่วมเล่นด้วย อย่าถือว่าชั่วโมงเล่นของเด็กเป็นเวลาพักของเรา เพราะการเล่นจะเป็นโอกาสเหมาะที่ทำให้เด็กได้เรียนรู้ ที่จะมีพฤติกรรมทางสังคมที่เหมาะสม
7. จัดเวลาไว้สำหรับให้เด็กได้มี โอกาสแลกเปลี่ยนทางสังคม เช่น ทำงานร่วมกันหรือมีกิจกรรมกลุ่มแบบต่าง ๆ
8. กระตุ้นให้เด็กวางกติกาและใช้กติกาในการเล่น
9. จับตาเด็กที่มีปัญหา เช่น มีความขัดสนด้านการเงิน ถูกทารุณหรือทอดทิ้ง ควรจะช่วยเหลือกันหลายฝ่ายเพื่อแก้ปัญหาให้เด็ก

สรุปได้ว่า ลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ควรปลูกฝังให้มีในจิตใจของเด็กปฐมวัย เพื่อเป็นพื้นฐานที่ดีในวัยต่อไป เพื่อให้เด็กสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข และ

เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สำหรับพฤติกรรมทางสังคมที่ผู้วิจัยสนใจและให้ความสำคัญที่จะศึกษา นั้น คือ ความมีระเบียบวินัย ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ความมีระเบียบวินัย

สังคมจะอยู่ได้ด้วยความสุข เมื่อคนรู้จักเคารพกฎกติกา ปฏิบัติตามกฎหมายที่ สังคม กำหนดไว้ หรือบุคคลในสังคมมีระเบียบวินัย

ความหมายของระเบียบวินัย

จากการศึกษาพบว่า ได้มีผู้สนใจศึกษาและให้ความหมายของระเบียบวินัยไว้ดังนี้ คือ

โครว์ และโครว์ (Crow & Crow, 1962, p. 106) ได้ให้ความหมายว่า วินัย หมายถึง การช่วยให้เด็กได้พัฒนาเกี่ยวกับความมีวินัยแห่งตน คือ ไม่ได้มุ่งเพียงแต่ทำให้เด็กปฏิบัติ ตามระเบียบวินัยต่าง ๆ เท่านั้น แต่มุ่งให้เด็กได้มีการพัฒนาในการควบคุมตนเอง สำหรับวินัย ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525, หน้า 744) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึงการอยู่ ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2526, หน้า 186) ได้ให้ความหมายว่า วินัย หมายถึงการควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ ระเบียบแบบแผนและขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงามเพื่อความสงบสุขในชีวิตของตน และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมต่อมา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2539, หน้า 759) ได้ให้ความหมายว่า ระเบียบวินัย หมายถึง การประพฤติได้เหมาะสมกับสถานการณ์ เวลา และเป็นไปตามเงื่อนไข กฎเกณฑ์ กติกา หรือข้อตกลงที่สังคมกำหนด ด้วยความเต็มใจและจริงใจ โดยไม่มีการลงโทษ หรือควบคุม

สรุปได้ว่า ระเบียบวินัย หมายถึง การกระทำตามข้อตกลง หรือข้อกำหนดของกลุ่ม และการปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบกฎเกณฑ์ และขนบธรรมเนียมของสังคม

ความสำคัญของระเบียบวินัย

ได้มีผู้กล่าวถึงความสำคัญของระเบียบวินัยไว้มากมายพอสรุปได้ดังนี้ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2539, หน้า 759) ได้กล่าวถึงความสำคัญของระเบียบวินัยว่าการมี ระเบียบวินัย เป็นคุณลักษณะหนึ่งที่สำคัญทางบุคลิกภาพของเด็ก ทั้งนี้เพราะผู้มีวินัยในตนเองจะเป็นผู้ที่รู้จักกาลเทศะสนใจและเอาใจใส่ต่อสังคม เป็นผู้ที่มิระเบียบและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม และเมื่อใดก็ตามที่เด็กได้พัฒนาลักษณะดังกล่าวแล้ว เด็กก็จะแสดงพฤติกรรมออกมาในลักษณะที่สังคมยอมรับ ทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้ใหญ่ นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2537, หน้า 5 – 6) ได้อธิบายถึงความสำคัญของวินัยต่อการพัฒนาประเทศในด้าน ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ด้านครอบครัว การที่สมาชิกในครอบครัวมีวินัย ไม่ว่าจะเป็นวินัยภายนอกหรือวินัยในตนเองย่อมก่อให้เกิดความไว้วางใจ ความเชื่อมั่นระหว่างสมาชิก ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดี

ระหว่างครอบครัว โดยเฉพาะสมาชิกผู้เยาว์ของครอบครัว เมื่อเติบโตขึ้นจากครอบครัวที่มีสัมพันธภาพที่ดีย่อมเป็นผู้มีบุคลิกภาพดี มีความมั่นคงทางจิตใจ กล้าที่จะเรียนรู้และปรับตัวในสิ่งใหม่ ๆ อันจะเป็นกำลังคนที่สำคัญในการช่วยพัฒนาประเทศสืบไป

2. ด้านสังคม เมื่อกลุ่มคนในสังคมมีการรักษาระเบียบวินัย เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม ร่วมกัน เช่นการช่วยกันรักษาสาธารณสมบัติ การเคารพ ไม่ล่วงเกินสิทธิของผู้อื่น การปฏิบัติตามประเพณีแบบแผนของสังคม ก็จะทำให้การดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันของบุคคลเป็นไปอย่างสงบสุข

3. ด้านเศรษฐกิจ ในสภาพสังคมไทยปัจจุบัน มีการดำเนินงานของภาคธุรกิจอย่างรวดเร็วโดยใช้เทคโนโลยีสื่อสารเป็นเครื่องมือ เวลาจึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งซึ่งผู้ดำเนินการทางธุรกิจจะต้องรักษาและใช้ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด ดังนั้นการมีวินัยตรงต่อเวลา และวินัยในตนเองเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ จึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ

4. ด้านการเมือง การที่ประชาชนในสังคมไทยมีความเคารพยอมรับความคิดเห็นของบุคคลอื่นที่แตกต่างไปจากตน และตระหนักในสิทธิหน้าที่ของตนระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยในฐานะประชาชน จะช่วยให้การพัฒนาทางการเมืองของประเทศเป็นไปได้โดยง่าย จะเห็นได้ว่า ความมีระเบียบวินัย เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในการทำให้บุคคลอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า

ทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวข้องกับความมีระเบียบวินัย

ทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการของวินัยแห่งตนมี 2 ทฤษฎีที่กล่าวถึง คือ ทฤษฎีของ เมารอร์ (Mowrer) ว่าด้วยจุดกำเนิดของการควบคุมตนและทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ เพียเจท์ (Piaget)

ทฤษฎีการเกิดวินัยแห่งตนของเมารอร์ (Mowrer)

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2523, หน้า 6 – 9) ได้สรุปทฤษฎีของเมารอร์ (Mowrer) ไว้ว่า การเกิดวินัยในตนเองของบุคคลแต่ละคนนั้น จะต้องมียุ่พื้นฐานมาตั้งแต่ ระยะเวลาแรกเกิดจนกระทั่งเติบโตขึ้นมา จุดเริ่มต้นคือ ความสัมพันธ์ระหว่างทารกกับมารดาหรือผู้เลี้ยงดู อันจะนำไปสู่ความสามารถควบคุมตนเองเมื่อโตขึ้น ทารกและเด็กจะต้องเรียนรู้จากผู้เลี้ยงดู โดยการเรียนรู้นี้จะเกิดในสภาพอันเหมาะสมเท่านั้น

การเรียนรู้ของทารกและเด็กนี้จะเกิดขึ้นหลายระดับและมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

จุดเริ่มต้นอยู่ที่การที่ทารกได้รับการบำบัดความต้องการ เช่น หิวก็ได้ดื่มนม ร้อนก็ได้อาบน้ำ ขุกกั๊กก็มีผู้มาป้ดให้ เมื่อทารกได้รับการบำบัดความต้องการก็จะรู้สึกสบาย พอใจและมี

ความสุข ความสุขนี้จะรุนแรงมาก และติดตรึงอยู่ในสำนึกของทารกไปจนเติบโตขึ้น ขึ้นต่อมาคือ ในขณะที่ทารกได้รับการบำบัดความต้องการจนรู้สึกพอใจและมีความสุข การรับรู้ของเด็กขึ้นต่อมาคือ ความสุขความพอใจของเด็กที่เกิดจากได้รับการบำบัด ความต้องการต่าง ๆ การ ปรากฏตัวของมารดาทำให้เกิดความสุขความพอใจ การรักและพอใจมารดานั้นจะต้องเกิดด้วยการเรียนรู้เช่นนี้ ถ้าหากความสุขความพอใจ การรักและพอใจมารดานั้นได้รับการบำบัดในทางตรงข้าม เช่น เมื่อหิว ไม่ได้กิน หรือกินเมื่อไม่หิว เด็กจะไม่เกิดความสุข ความพอใจ เด็กก็จะไม่มีรากฐานในการที่จะเรียนรู้ที่จะรัก และพอใจมารดาของตน เมื่อการเรียนรู้ขั้นแรกเกิดขึ้นแล้วจึงเป็นรากฐานของการเรียนรู้ขั้นที่สองต่อไป กล่าวคือ มารดาขอมควมคุมกับการอบรมสั่งสอนเด็กด้วยคำพูดหรือการกระทำต่าง ๆ ต่อมาเด็กจึงจะมีความสุข เปลี่ยนแบบมารดาทางคำพูดการกระทำ หรือทำตามที่มารดาสั่งสอน ความสุขความพอใจที่เกิดขึ้นมีลักษณะเป็นการให้รางวัลและชมเชยตนเองโดยบุคคล ไม่ต้องหวังผลจากภายนอก เด็กจะเลียนแบบผู้เลี้ยงดูคนทั้งทางที่ดีและไม่ดีขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้ที่ตนรักพอใจ เช่น ถ้าเด็กเห็นมารดาสูบบุหรี่เสมอ เมื่อเด็กสูบบุหรี่บ้างก็จะมีความสุข ความพอใจ เพราะเป็นลักษณะของผู้ที่ตนรัก ลักษณะที่แสดงถึงการมีวุฒิภาวะทางจิตของบุคคลนั้นจะปรากฏขึ้นในเด็กปกติที่อายุประมาณ 8-10 ขวบ และจะพัฒนาต่อไปจนสมบูรณ์เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ฉะนั้นผู้ที่จะมีบรรลุมารภาวะทางจิตอย่างสมบูรณ์ จึงเป็นผู้ที่สามารถควบคุมตนให้ปฏิบัติอย่างมีเหตุผลในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น ในการตอบโต้เมื่อเด็กเกิดความคับข้องใจ หรือ เมื่อเกิดความกลัวในการมีความรักและการมีอารมณ์ขัน ผู้ที่ขาดวินัยในตนเองเพราะไม่ได้ ผ่านการเรียนรู้ตามที่กล่าวมาแล้ว จะกลายเป็นบุคคลที่ขาดความยับยั้งใจ ในการกระทำและอาจกลายเป็นผู้ทำผิดกฎเกณฑ์และกฎหมายของบ้านเมืองอยู่เสมอ ในรายที่รุนแรงอาจกลายเป็นอาชญากรรมเรื้อรังหมดโอกาสที่จะ แก้ไข

การเกิดวินัยในตนเองนี้เป็นเพียงจุดเริ่มต้นในบุคคล ซึ่งจะพัฒนาเป็นลักษณะที่เด่นชัด และนำไปสู่พฤติกรรมของบุคคลต่อไป

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจท์

เพียเจท์ (Piaget) กล่าวว่า จริยธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์แสวงหามาจากกฎต่าง ๆ และกำหนดเป็นแนวทางของสังคม หรือพฤติกรรมระหว่างบุคคลกล่าวโดยสรุป จริยธรรม หมายถึง ความเข้าใจในแนวทางของการประพฤติปฏิบัติชอบทั้งทางกาย วาจา และใจ เพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม เป้าหมายสูงสุดของจริยธรรม คือ การแสดงออกในรูปของพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลของการกระทำในปัจจุบันและเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางปัญญา ซึ่ง เพียเจท์ ได้แบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรม (Piaget, 1962, pp. 16-19) ดังต่อไปนี้

1. ก่อนจรรยาบรรณ (แรกเกิด - 2 ปี) เป็นขั้นที่ยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดล้อม และระเบียบกฎเกณฑ์ได้ การประพฤติปฏิบัติจะกระทำเพื่อสนองความต้องการทางร่างกาย
2. ขั้นปฏิบัติตามคำสั่ง (อายุ 2-8 ปี) เด็กสามารถรับรู้สภาพแวดล้อมและบทบาทของคนที่อยู่รอบตัว รู้จักเกรงกลัวผู้ใหญ่ เห็นว่าคำสั่งหรือกฎเกณฑ์เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติตาม
3. ขั้นยึดหลักแห่งตน (อายุ 8 ปี ขึ้นไป) เด็กวัยนี้จะมีพัฒนาการทางสติปัญญาขั้นคิดตามแบบแผนของตรรกวิทยา ซึ่งเด็กสามารถใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลประกอบการตัดสินใจ จะประเมินความถูกต้องโดยดูจากเจตนาผู้กระทำและตั้งเกณฑ์ของตนเองได้

ประเภทของระเบียบวินัย

ได้มีผู้แบ่งประเภทของระเบียบวินัยไว้หลายท่านดังนี้

พนัส หันนาคินทร์ (2521, หน้า 153 - 155) ได้กล่าวถึงวินัยที่ใช้กันอยู่ในโรงเรียนว่า หมายถึง การรู้จักปกครองตนเอง การกระทำตามระเบียบวินัย ข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยความสมัครใจของผู้ปฏิบัติคือนักเรียน และได้จัดแบ่งวินัยไว้ 3 ประเภท คือ

1. วินัยเยี่ยงขาดแบบทหาร คือการใช้ความกลัวเป็นเครื่องมือ นักเรียน ทำดีเพราะกลัวถูกลงโทษ วินัยชนิดนี้ตรงกับสุภาษิตที่ว่า "รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี" "ซึ่งเมื่อนักเรียนทำดีจนเป็นนิสัยแล้ว ต่อไปภายหน้าจะคิดนิสัยไม่ทำชั่ว แต่ก็มีผู้ไม่เห็นด้วยโดยอ้างว่าเป็นการฝึกหลักประชาธิปไตย
2. วินัยแบบดำเนินงานให้สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน แนวคิดนี้ถือว่าเมื่อนักเรียนได้ทำสิ่งที่ตนสนใจแล้ว ปัญหาเรื่องวินัยก็จะไม่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่โรงเรียนจะใช้เพื่อแก้ปัญหาทางวินัยของนักเรียน
3. วินัยที่เกิดจากรู้จักความรับผิดชอบและเกียรติของตน มีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนมีความประพฤติดี โดยพยายามสร้างให้นักเรียนนับถือในเกียรติของตนและรู้จักรับผิดชอบต่อการรักษาเกียรตินั้น

การแบ่งประเภทของวินัยดังกล่าว ทำให้รู้จักและเข้าใจความหมายของวินัยชัดเจนขึ้น เพื่อสะดวกแก่การนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อนักเรียน การพยายามปลูกฝังและส่งเสริมการมีวินัยในตนเองกับนักเรียนโดยใช้วิธีที่เกิดขึ้น จากการรู้จักความรับผิดชอบ และเกียรติของตน ย่อมจะมีผลให้นักเรียนทำความดีเพราะรักที่จะทำดี ไม่ใช่เพราะเกรงกลัวอำนาจภายนอก นักเรียนย่อมจะเป็นผู้รู้คุณค่าของตนเอง อันเป็นคุณธรรมที่สูงของความเป็นคน

การเสริมสร้างควมมีระเบียบวินัย

ออซูเบล (Ausubel, 1968, pp. 59-60) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการ ปลูกฝังควมมีระเบียบวินัยให้แก่เด็กว่า วินัยเป็นวัฒนธรรมของสังคม ซึ่งช่วยให้เด็กมีลักษณะ ต่าง ๆ ดังนี้

1. เรียนรู้มาตรฐานการกระทำ หรือความประพฤติที่สังคมยอมรับ
2. มีวุฒิภาวะทางจิตต่าง ๆ เพื่อเป็นผู้ใหญ่ที่มีบุคลิกภาพดี เช่นเป็น ผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความสามารถในการพึ่งตนเอง มีความสามารถในการควบคุมตนเอง เป็นผู้ที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ และอดทนต่อความคับข้องใจ

3. มีมโนธรรมที่ดี มีศีลธรรม
4. มีความปลอดภัยทางอารมณ์

สำหรับการเสริมสร้างวินัยให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก เปรียบเสมือนการเตรียมให้ เด็กเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต มีพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นที่ยอมรับของสังคม ความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ ตลอดจนประพฤติปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม การเสริมสร้างวินัยให้ บังเกิดขึ้นกับเด็กมีหลัก ดังนี้ (Wayson & Lasley, 1984, pp. 419 - 421 อ้างถึงใน เบญจวรรณ ศรีมารุต, 2541, หน้า 23)

1. สร้างสัญลักษณ์และคำขวัญ
2. สนับสนุนความเป็นผู้นำ เพื่อสร้างคุณค่าทางบวกให้แก่โรงเรียน
3. ต้องทำให้เด็กมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ และเกิดความรับผิดชอบร่วมกัน
4. เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการตั้งกฎเกณฑ์ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
5. สร้างกฎเกณฑ์ที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการให้ชัดเจน

หลักการเสริมสร้างระเบียบวินัยให้แก่เด็กมีดังนี้

1. สนับสนุนให้มีกิจกรรมส่งเสริมความมีวินัยในตนเอง เช่น สนับสนุนความเป็นผู้นำ และวิธีการของประชาธิปไตย เพื่อสร้างคุณค่าทางบวกให้แก่โรงเรียน เปิดโอกาสให้ เด็กมีส่วนร่วมในการสร้างกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การให้แสดง บทบาทสมมติ การใช้กลุ่มเพื่อให้เกิดความคล้อยตาม และการให้เลียนแบบจากตัวแบบ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2524, หน้า 33-37) ซึ่งการฝึกระเบียบวินัยสามารถสอดแทรกเข้าไปในกิจกรรมต่าง ๆ ได้

2. การอบรมสั่งสอน เพื่อฝึกระเบียบวินัยให้เด็กนั้นควรใช้วิธีสอน ดัดเตือนและแก้ไข ซึ่งเป็นวิธีที่จำเป็นเพราะเด็ก ๆ ต้องได้รับการชี้แนะว่าจะต้องทำอะไร และต้องได้รับความช่วยเหลือโดยเตือน และย้ำสิ่งที่สอนไปแล้วรวมทั้งแก้ไขเมื่อทำไม่ถูกต้อง (โสภภาพรรณ รัตนัย, 2526, หน้า 89) ขั้นตอนการสอนควรทำดังนี้

เริ่มสอนกฎและระเบียบเฉพาะเรื่องที่สำคัญทีละน้อยๆ แล้ว ค่อย ๆ สอนเพิ่มภายหลัง ส่วนวิธีสอนนั้นควรพูดในสิ่งที่เป็นรูปธรรม เด็กมองเห็นได้ชัดในขณะนี้ ไม่ควรพูดถึงอนาคตที่ไกลเกินไป ไม่ควรพูดห้ามล่วงหน้าทั้ง ๆ ที่เด็กยังไม่ได้ทำ และไม่ควรรใช้คำว่า "อย่า" อย่างฟุ่มเฟือยเกินไป แต่ควรพูดว่า "ช่วยเก็บของเล่นด้วยเมื่อเล่นเสร็จ"

2.1 ควรสอนเด็กเมื่อเด็กอารมณ์ดี ไม่โกรธหรือไม่เหนื่อยเกินไป ในทำนองเดียวกัน ขณะสอนผู้สอนต้องอารมณ์ดีด้วย ถ้าสอนด้วยความโมโหจะไม่นับเป็นผลดีต่อตัวเด็ก

2.2 ควรชมเชยและให้กำลังใจเด็ก ซึ่งจะมีผลดีกว่าการอยู่เฉย ๆ เมื่อเด็กทำดี หรือเมื่อเด็กไม่ทำ หรือทำผิด ควรชมเชยเฉพาะสิ่งที่เด็กทำได้ ไม่ควรพูดชมเกินความสามารถของเด็ก มิฉะนั้นเด็กจะรู้สึกว่าคุณใหญ่ไม่จริงใจ หากให้รางวัลเด็กไม่ควรให้พร่ำเพรื่อ มิฉะนั้นเด็กจะทำงานเพื่อรางวัล

2.3 ในระยะแรกควรเตือนให้เด็กปฏิบัติบ้างในกรณีที่เด็กอาจจะลืมปฏิบัติ ควรแก้ไขในทันทีหรือในเวลาใกล้ ๆ กัน มิฉะนั้นเด็กจะลืม และต้องมีการอบรมสั่งสอนในทุกโอกาส (ชม ภูมิภาค, 2525, หน้า 136 - 137) ซึ่งต้องใช้เวลาและค่อยเป็นค่อยไป อย่างไรก็ตามการควบคุมตนเองของเด็กปฐมวัยให้ได้ตลอดไปนั้นเป็นเรื่องยาก แต่ก็เป็นไปได้ ถ้ามีคนคอยให้กำลังใจ การเรียนรู้จะเป็นไปอย่างง่ายดาย ถ้าได้รับการเสริมแรงจากการเรียนรู้ นั่นคือ มั่นใจว่าจะทำได้ เป็นที่ยอมรับของเพื่อนและได้รับความรักจากทุกคน

3. การฝึกระเบียบวินัยต้องฝึกอย่างสม่ำเสมอ มีความอดทน และความพยายาม ใจร้อน และต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก เด็กแต่ละคนมีความสามารถแตกต่างกัน ให้เด็กมีความเข้าใจระเบียบวินัยแต่ละเรื่องที่ให้ปฏิบัติ โดยอธิบายให้เข้าใจ เหตุผล ซึ่งให้เห็นผลดีของการปฏิบัติและผลเสียที่เกิดขึ้นหากไม่ปฏิบัติ เมื่อเด็กมีความเข้าใจเด็กจะปฏิบัติด้วยความเต็มใจ ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีวินัยในตนเองไม่ว่าอยู่ต่อหน้าหรือลับหลังผู้ใหญ่ ก็จะประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบวินัยดี (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2527, หน้า 482 - 483) และการฝึกวินัยต้องฝึกตั้งแต่แรกก้าวเข้ามาในโรงเรียน (ชม ภูมิภาค, 2525, หน้า 136 - 137) และควรฝึกจนเป็นนิสัย หรือให้เกิดความเคยชิน

4. การสร้างคำขวัญและสัญลักษณ์ (Wayson & Lasley, 1984, pp. 419 - 421) โดยทางโรงเรียนสามารถจัดทำคำขวัญและสัญลักษณ์เกี่ยวกับความมีระเบียบวินัยที่สั้น ๆ และเข้าใจง่ายขึ้น เพื่อติดบอร์ดหรือประชาสัมพันธ์ให้เด็กได้ทราบและให้เห็นเป็นประจำจะทำให้เด็กจำได้ง่าย และปฏิบัติตามได้

นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2539, หน้า 759 - 760) ได้กล่าวถึงขอบข่ายของการเสริมสร้างระเบียบวินัย ดังนี้

1. ให้เด็กกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามเวลา เช่น การตื่นนอน การอาบน้ำ การรับประทานอาหาร การดูโทรทัศน์ การนอน การไปโรงเรียน เป็นต้น
2. ให้เด็กเก็บสิ่งของเครื่องใช้เข้าที่ให้เป็นระเบียบ เช่น การเก็บของเล่นเข้ากล่องและเก็บวางบนชั้น หรือในที่ที่พ่อแม่ ครูกำหนดไว้ การเก็บเสื้อผ้าที่ใส่แล้วใส่ในตะกร้าใส่ผ้าใช้แล้ว

เป็นต้น

3. การให้เด็กช่วยเหลืองานบ้าน หรือที่โรงเรียนเล็ก ๆ น้อย ๆ ตามความสามารถของเด็ก

4. การให้เข้าแถวเพื่อรอทำกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติพร้อมกัน เช่น เข้าแถวรับอาหาร

5. การให้ยอมรับข้อตกลงและทำตามข้อตกลง

สรุปได้ว่า การเสริมสร้างความมีระเบียบวินัยควรเริ่มตั้งแต่ปฐมวัยใช้วิธี - จูงใจมากกว่าการบังคับ และอาศัยเวลา ความมั่นใจ มีการให้ความรู้ความเข้าใจ โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้เด็กลงมือกระทำด้วยตนเอง รู้จักช่วยเหลือตนเองตามความสามารถด้วยการทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง นอกจากนี้ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ในเรื่องความมี ระเบียบวินัยให้กับเด็กด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความมีระเบียบวินัย

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความมีระเบียบวินัย ดังต่อไปนี้

งานวิจัยต่างประเทศ

เชเวียคอฟ และฟริทซ์ (Sheviakov & Fritz, 1955, pp. 8 - 14) ได้ศึกษาถึงประเภทของวินัยที่ควรปลูกฝังให้แก่เด็กว่าควรจะเป็นวินัยในตนเองมากกว่าที่จะเป็นวินัยที่อยู่บนรากฐานของการให้ปฏิบัติตามคำสั่ง และยังได้ให้ความเห็นต่อไปอีกว่า ควรเป็นเรื่องความเต็มใจ ซึ่งมีใช้การกระทำตามคำสั่งหรือเพราะการลงโทษนั้นคือการปลูกฝังให้เกิดวินัยในตนเองซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความชื่นชอบและความรักในอุดมคติหรือการยึดมั่นในอุดมมุ่งหมายที่ตนสร้างขึ้น

เพค (Peck, 1958, pp. 347 - 350) ก็พบว่าสิ่งที่เด็กจะมีความรับผิดชอบสูงขึ้นอยู่กับการฝึกวินัย จากการสังเกตพฤติกรรมของพ่อแม่พบว่า ความเอาใจใส่ซึ่งกัน และกันระหว่างพ่อแม่ กับลูก การให้ความรักของพ่อแม่ การฝึกวินัยที่ได้ผล จะทำให้เด็กมีพัฒนาการด้านความรู้สึกผิดชอบสูง ฮอฟแมน (Hoffman, 1970, p. 286) ซึ่งได้ศึกษาการฝึกวินัย 3 วิธี ได้แก่ การให้เหตุผล การปล่อยปละละเลย การรวมอำนาจ ผลการศึกษาพบว่า บิดา มารดาที่ฝึกวินัยโดยวิธีการให้เหตุผล จะทำให้เด็กมีวินัยในตนเองสูงกว่าเด็กที่ได้รับการฝึกวินัยโดยบิดา มารดาปล่อยปละละเลยหรือรวมอำนาจ

ไวสเฟลด์ (Weisfeld, 1974, p. 1980 - B) ได้ศึกษาแบบการคิดทางวินัยของบิดามารดาที่มีต่อเด็ก เครื่องมือที่ใช้คือ แบบทดสอบวัดความมีวินัยของเด็ก ซึ่งจะแสดงเป็นรูปภาพสถานการณ์ 36 ภาพกลุ่มตัวอย่างเป็นบิดา 27 คน และมารดา 27 คน โดยสุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรกจะเป็นกลุ่มที่มีเด็กเป็นเด็กปกติ กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มที่มีเด็กมีปัญหาทางอารมณ์ และกลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มที่เด็กมีความเจริญทางสมองช้า โดยให้พ่อ แม่ของเด็กดูรูปภาพแล้วให้จัดอันดับความต้องการของตนเอง

ที่ต้องการเกี่ยวกับการควบคุมวินัยของตนจากตัวเลือก 6 อันดับ ผลจากการศึกษาพบว่า บิดามารดามีแนวโน้มในการควบคุมทางวินัยของเด็กมากขึ้น เมื่อเด็กโตมากขึ้น โดยไม่คำนึงถึงสภาพความสามารถทางสมอง หรือ ความมีวุฒิภาวะทางอารมณ์เลย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าระดับอายุมีความสัมพันธ์กับการมีวินัยในตนเอง หรือระดับชั้นเรียนต่างกันน่าจะทำให้เด็กมีวินัยในตนเองต่างกันด้วย

ฟิลเอลลา (Filela, 1975, p. 146) ได้ศึกษาเกี่ยวกับแรงผลักดันภายในตัวเด็ก พบว่า พ่อแม่มีอิทธิพลอย่างยิ่งในการสร้างวินัยให้กับเด็ก พ่อแม่ต้องไม่ตามใจหรือเข้มงวดกับเด็กจนเกินไป อิสรภาพจำเป็นต่อการเรียนรู้ และการเจริญเติบโตของเด็ก แต่ก็ควรมีขอบเขตที่เหมาะสม

ถ้ามากเกินไปเด็กมักจะขี้หงุดหงิด และถ้าน้อยเกินไปเด็กก็จะเกิดความรู้สึกต่อต้าน
งานวิจัยในประเทศ

ทิพย์สุตา นิลสินธุพ (2523, หน้า 46 -48) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการทางจริยธรรมกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีระเบียบวินัยและจริยธรรมด้านอื่นสูงกว่า เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบลงโทษ และปล่อยปละละเลย

ลัดดาวรรณ ณ ระนอง (2525, หน้า 52 - 54) ได้ทดลองใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเองกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนทุ่งมหาเมฆ กรุงเทพมหานคร จำนวน 28 คน โดยแบ่งกลุ่มทดลอง 14 คน กลุ่มควบคุม 14 คน จากการทดลองพบว่า หลังการฝึกกิจกรรมกลุ่มนักเรียนมีพัฒนาการด้านความมีวินัยในตนเองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

แจ่มจันทร์ เกียรติกุล (2531, หน้า 99) ได้ศึกษาความเชื่อมั่น และวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดู และอยู่ในชั้นเรียนของครูที่มีพฤติกรรมทางวาจาและท่าทางแตกต่างกันพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล มีความเชื่อมั่น มีวินัยในตนเองสูงกว่า เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด และอยู่ในชั้นเรียนของครูที่มีพฤติกรรมทางวาจาและท่าทางแบบครูเป็นศูนย์กลาง ส่วนเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล และแบบเข้มงวดอยู่ในชั้นเรียนแบบเด็กเป็นศูนย์กลางมีความเชื่อมั่นและมีวินัยในตนเองไม่แตกต่างกัน

ละมัย กาญจนะประโชติ (2534, หน้า 52) ได้ศึกษาผลของการอ่านหนังสือของเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนราชานุบาล จังหวัดน่าน ผลการทดลอง พบว่านักเรียนที่อ่านหนังสือเกี่ยวกับความมีระเบียบวินัยในตนเองอย่างเสรี นักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม มีพัฒนาการจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองสูงขึ้น

วิลาวัณย์ เพ็ญพวง (2536, หน้า 69) ได้ศึกษาพฤติกรรมความเอื้อเฟื้อ ความมีระเบียบวินัย และความสามารถในการใช้กล่อมเนื้อเด็กของเด็กปฐมวัยที่ได้รับประสบการณ์สร้างสรรค์ (ศิลปะศึกษา) โดยใช้คำถามประกอบ พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับประสบการณ์สร้างสรรค์ (ศิลปะศึกษา)

โดยใช้คำถามประกอบมีพฤติกรรมทางสังคมด้านความเอื้อเฟื้อ ความมีระเบียบ และความสามารถในการใช้กล้ำเนื้อเล็กสูงกว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับประสบการณ์สร้างสรรค์ (ศิลปะศึกษา) แบบปกติ

กรณี คุรุรัตน์ (2537, หน้า 31) ได้ศึกษาความมีวินัยในตนเองด้านสิ่งแวดล้อมของเด็กระดับก่อนประถมศึกษา ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ที่ได้รับการจัดกิจกรรมที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม และปัญญา และการจัดกิจกรรมตามปกติ ผลการทดลองพบว่า การจัดประสบการณ์ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม และปัญญา ช่วยให้เด็กก่อนประถมศึกษาที่มีวินัยในตนเองด้านสิ่งแวดล้อมสูงกว่าเด็กระดับก่อนประถมศึกษาที่ได้รับการสอนตามแผนการจัดกิจกรรมชั้นเด็กเล็กของกรุงเทพมหานคร

กฤษณ์ ภูพัฒน์ (2538, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ผู้ปกครองใช้ชุดให้ความรู้แก่ผู้ปกครองส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันเรื่อง "ขอให้หนูคิดเอง" และผู้ปกครองใช้กิจกรรมตามปกติในชีวิตประจำวัน พบว่า เด็กปฐมวัยที่ผู้ปกครองใช้ชุดให้ความรู้แก่ผู้ปกครองส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน กับเด็กปฐมวัยที่ผู้ปกครองใช้ชุดกิจกรรมตามปกติในชีวิตประจำวัน มีวินัยในตนเองสูงขึ้นไม่แตกต่างกัน

สายพิณ ประสุวรรณ์ (2538, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความมีวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ศิลปะสร้างสรรค์ และการเล่นตามมุม โดยครูสร้างกฎเกณฑ์ และเด็กสร้างกฎเกณฑ์ ผลการทดลองพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ศิลปะสร้างสรรค์ และการเล่นตามมุมโดยเด็กร่วมกันสร้างกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติมีวินัยในตนเองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

จิตรา ชนะกุล (2539, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความมีวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์กิจกรรมในวงกลมแบบกลุ่มย่อย กับกิจกรรมในวงกลมแบบกลุ่มใหญ่ ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์กิจกรรมในวงกลมแบบกลุ่มย่อยมีพัฒนาการของความมีวินัยในตนเองสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์กิจกรรมในวงกลมแบบกลุ่มใหญ่อย่างมีนัยสำคัญ

วาสนา บุญจันทร์ (2539, หน้า 56) ได้ศึกษาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่มีพฤติกรรมทางสังคมด้านความสุภาพอ่อนน้อม และความมีระเบียบวินัยต่ำ โดยการจัดกิจกรรมเน้นสื่อแบบไทยในกิจกรรมในวงกลม กิจกรรมศิลปะศึกษา และกิจกรรมการเล่นตามมุม พบว่า เด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ดังกล่าวมีพฤติกรรมทางสังคมด้านความอ่อนน้อม และความมี ระเบียบวินัยสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

เบญจวรรณ ศรีมารุต (2541, หน้า 57) ได้ศึกษาความมีระเบียบวินัยของเด็กปฐมวัยที่ใช้การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานและการประเมินผลแบบปกติ พบว่าเด็กปฐมวัยที่ใช้การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานมีระเบียบวินัยสูงกว่าการประเมินผลแบบปกติที่ระดับ .05

สุภัท ไหวหากิจ (2543, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการรับรู้วินัยในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นนิทานคติธรรมและการเล่นเกมแบบร่วมมือ ผลการศึกษาพบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นนิทานคติธรรมมีการรับรู้วินัยในตนเองสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นแบบร่วมมือแต่ไม่แตกต่างกัน

จากเอกสาร และงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ความมีระเบียบวินัย เป็นสิ่งสำคัญ และมีผลต่อตัวเด็กเอง สามารถพัฒนาได้ด้วยการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม และครูสามารถจัดกิจกรรมให้เด็กได้มีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมด้านความมีระเบียบวินัย

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการจัดประสบการณ์ กระบวนการเรียนการสอน

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้น เพื่อให้ผู้สอนได้นำไปเป็นแนวทางผู้วิจัยจึงได้นำ แนวคิด หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวกับรูปแบบการสอน โดยนำเสนอตามลำดับดังนี้

ความหมายของรูปแบบการจัดประสบการณ์ หรือรูปแบบการสอน

รูปแบบการสอน (Teaching Model) หมายถึง แผนแสดงการจัดโครงสร้างและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่จะใช้ในการพัฒนาผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ (ธวัชชัย ชัยจิรฉายกุล, 2529) และทิสนา แจมมณี และคณะ (2536, หน้า 5) ให้ความหมายของรูปแบบการจัดประสบการณ์ หรือการเรียนการสอนว่า หมายถึง สภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่จัดขึ้นอย่างมีระบบระเบียบ แบบแผนตามปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อต่าง ๆ โดยอาศัยวิธีสอน และเทคนิคการสอนต่างๆ เข้ามาช่วย ให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามหลักการที่ยึดถือคุณลักษณะสำคัญ (Critical Attributes) ของรูปแบบการจัดการเรียนการสอน จะต้องประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. มีปรัชญา หรือแนวคิด หรือความเชื่อพื้นฐานที่เป็นหลักของรูปแบบนั้น
2. มีการบรรยายหรืออธิบายภาพ หรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอน
3. มีการจัดระบบ คือ องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการพิสูจน์ทดลองถึงประสิทธิภาพของระบบนั้น
4. มีการอธิบายกระบวนการสอน วิธีสอน และเทคนิคการสอน ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบย่อยที่สำคัญของระบบนั้น

จอยซ์ และเวล (Joyce & Weil, 1992, pp. 40 – 42) กล่าวว่า รูปแบบการสอนเป็นแผนหรือแบบซึ่งสามารถใช้เพื่อการสอนในห้องเรียน หรือการสอนพิเศษเป็นกลุ่มย่อย หรือเพื่อจัดสื่อ

การสอนซึ่งรวมถึงภาพยนตร์ เทปบันทึกเสียง โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และหลักสูตรรายวิชา แต่รูปแบบจะให้นแนวทางในการออกแบบการสอนที่ช่วยให้ได้บรรลุวัตถุประสงค์ต่างๆ กัน

รูปแบบการจัดประสบการณ์ หรือการเรียนการสอน หมายถึง การจัดองค์ประกอบ หรือจัดระบบเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของกระบวนการเรียนการสอน ตามหลักปรัชญา แนวคิด ทฤษฎี หรือความเชื่อพื้นฐานที่เป็นหลักของรูปแบบนั้น

องค์ประกอบของรูปแบบการจัดประสบการณ์ หรือรูปแบบการสอน

รูปแบบการจัดประสบการณ์ การเรียนการสอน โดยทั่วไปมีองค์ประกอบร่วมที่สำคัญ ซึ่งผู้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนควรคำนึงถึงดังนี้ (ทิตนา แคมมณี และคณะ, 2536, หน้า 34-36)

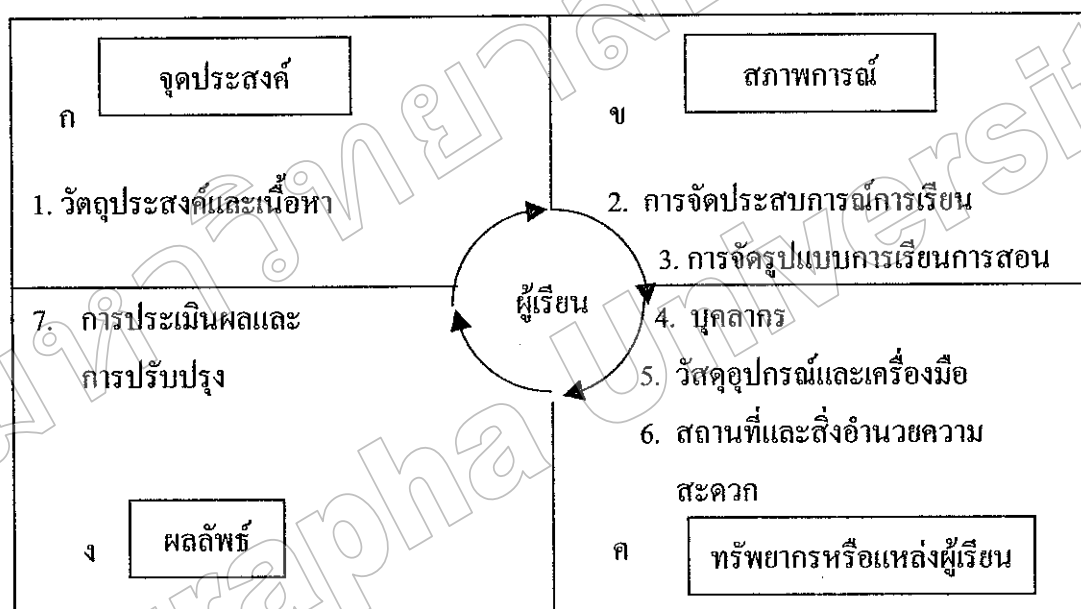
1. หลักการของรูปแบบการเรียนการสอน เป็นส่วนที่กล่าวถึงความเชื่อและแนวคิดของทฤษฎีที่รองรับรูปแบบการสอนหลักการของรูปแบบการสอนจะเป็นตัวชี้นำการกำหนดจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และขั้นตอนการดำเนินการในรูปแบบการสอน
2. จุดประสงค์ของรูปแบบการสอน เป็นส่วนที่ระบุถึงความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบการสอน
3. เนื้อหา เป็นส่วนที่ระบุถึงเนื้อหา และกิจกรรมต่างๆ ที่จะใช้ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของรูปแบบการสอน
4. การจัดกิจกรรม และขั้นตอนการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นส่วนที่ระบุถึงวิธีการปฏิบัติในขั้นตอนหนึ่งๆ เมื่อนำรูปแบบไปใช้
5. การวัดและการประเมินผล เป็นส่วนที่ประเมินถึงประสิทธิผลของรูปแบบการสอน องค์ประกอบของรูปแบบการจัดประสบการณ์ หรือรูปแบบการสนนั้น เกิดจากหลักการ ความเชื่อ แนวคิด และทฤษฎีของรูปแบบการสอน ซึ่งนำไปสู่การจัดระบบการเรียนการสอน และการวัด ประเมินผลเพื่อให้การเรียนการสอนนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ ตามหลักของรูปแบบการจัดประสบการณ์ หรือรูปแบบการสอน

อากรณ ใจเที่ยง (2537, หน้า 28-43) ได้สรุป รูปแบบการสอนของนักศึกษาไว้หลายแบบ ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน หรือใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ และรูปแบบที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ

ระบบการสอนของบราวน์และคณะ (Brown et al., 1977 อ้างถึงใน อากรณ ใจเที่ยง, 2537, หน้า 30) เป็นระบบการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลางการเรียนการสอน โดยพิจารณาถึงแนวทางและวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน เพื่อที่ผู้สอนจะได้จัดการเรียนการสอนให้

สอดคล้องกับความต้องการ ความสามารถ และความสนใจของผู้เรียน บรรานี้และคณะกำหนดองค์ประกอบไว้ 7 ขั้นตอน ได้แก่

1. วัตถุประสงค์และเนื้อหา
2. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้
3. การจัดรูปแบบการเรียนการสอน
4. บุคลากร
5. วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ
6. สถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก
7. การประเมินผลและการปรับปรุง

ภาพที่ 1 ระบบการสอนของบราวน์และคณะ (Brown et al., 1977 อ้างถึงใน อภรณ์ ใจเที่ยง, 2537, หน้า 31)

1. จุดมุ่งหมาย ในการเรียนการสอนนี้มีจุดมุ่งหมายอะไรบ้างที่จะต้องการให้บรรลุผลสำเร็จ โดยผู้สอนต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ และเนื้อหาให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้
2. สภาพการณ์ ผู้สอนควรจัดสภาพการณ์อย่างไร และควรมีอะไรบ้าง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนอย่างได้ผลดี เพื่อบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งในการนี้ต้องมีการเลือกประสบการณ์ที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน โดยเน้นถึงสภาพความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อการจัดรูปแบบหรือวิธีการเรียนที่เหมาะสม

3. ทรัพยากรหรือแหล่งวิชาการ ผู้สอนควรจะต้องทราบว่า มีแหล่งทรัพยากรหรือแหล่งวิชาการใดบ้างที่จัดว่าจำเป็นต่อการจัดประสบการณ์แก่ผู้เรียน ซึ่งการจัดนี้มุ่งหมายถึงทางด้าน บุคลากร การเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือที่เหมาะสมในการสอน ตลอดจนการจัดสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการเรียนการสอนด้วย

4. ผลลัพธ์ เป็นการพิจารณาว่าผลลัพธ์ที่ได้มานั้นสำเร็จตามจุดมุ่งหมายมากน้อยเพียงใด มีสิ่งใดบ้างที่จำเป็นต้องแก้ไขปรับปรุง ซึ่งทั้งนี้หมายถึงการประเมินผลและการพิจารณาเพื่อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบการสอนให้ดีขึ้น

องค์ประกอบทั้ง 4 ข้อ จัดแยกเป็นองค์ประกอบย่อย 7 ข้อ ได้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์และเนื้อหา เป็นสิ่งแรกที่คุณสอนต้องกำหนดให้แน่นอนว่าเมื่อเรียนบทเรียนนั้นแล้วผู้เรียนจะบรรลุถึงวัตถุประสงค์อะไรบ้าง ซึ่งจะต้องเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่สามารถวัดหรือสังเกตได้ เมื่อมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนแล้ว ต้องการเลือกเนื้อหาบทเรียนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้นั้น เพื่อให้ผู้เรียนเรียนแล้วสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อผลของการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

2. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นการจัดประสบการณ์ในรูปลักษณะกิจกรรมการเรียนต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ ในขั้นนี้ผู้สอนจึงต้องเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีที่สุดสำหรับนักเรียนแต่ละคนหรือเพื่อการเรียนรายบุคคล ซึ่งประสบการณ์ที่นำไปสู่การเรียนรู้นี้แบ่งออกได้เป็นหลายรูปแบบ เช่น การฝึกให้คิด การอภิปราย การเขียน การอ่าน การฟัง ฯลฯ เป็นต้น

3. การจัดรูปแบบการเรียนการสอน เป็นการจัดเพื่อให้ผู้เรียนสามารถได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีที่สุด การจัดนี้ต้องคำนึงถึงกลุ่มของผู้เรียน วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม และเนื้อหาบทเรียนด้วย การจัดรูปแบบการเรียนการสอนนี้สามารถจัดทำได้โดยการจัดห้องตามขนาดกลุ่มผู้เรียน โดยถ้าเป็นผู้เรียนกลุ่มใหญ่ ผู้สอนมักใช้วิธีการบรรยายในห้องเรียนใหญ่ ถ้ากลุ่มผู้เรียนมี ขนาดกลางหรือเล็กก็ใช้การบรรยายโดยมีการซักถามโต้ตอบกันและควรมีการใช้สื่อการสอนร่วมด้วย แต่ถ้ามีผู้เรียนเพียงคนเดียวจะใช้การศึกษารายบุคคลในลักษณะของการใช้สื่อประสม

4. บุคลากร ในกระบวนการของการจัดระบบการสอน บุคลากรมีได้หมายถึงผู้สอนหรือผู้เรียนเท่านั้น แต่จะหมายรวมถึงบุคคลทุกคนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนั้นผู้สอนจึงหมายถึงครูหรือวิทยากรผู้ถ่ายทอดความรู้ไปยังผู้เรียน ผู้สอนจะต้องมีบทบาทในการใช้สื่อการสอน เป็นผู้จัดสภาพแวดล้อมและจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน เป็นผู้นำการอภิปรายแนะนำสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนแก้ไขปัญหแก่ผู้เรียน และต้องมีความสัมพันธ์กับผู้สอนคนอื่น ๆ เพื่อปรึกษาหรือวางแผนการสอนและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อการปรับปรุงแก้ไขร่วมกัน ส่วนบทบาทของผู้เรียนนั้นอาจเป็นผู้ช่วยในการตั้งจุดมุ่งหมายการเรียนรู้

การสอน การเตรียมกิจกรรมต่าง ๆ การใช้สื่อ ตลอดจนการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ด้วย

5. **วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ** เป็นสิ่งช่วยเกื้อกูลในการที่จะจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ วัสดุอุปกรณ์และ เครื่องมือสามารถแยกได้เป็นประเภทอุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ (Equipment for Learning) เช่น เครื่องเทป บันทึกละเอียด เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เหล่านี้เป็นต้น และประเภท สื่อการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ (Educational Media for Learning) เช่น หนังสือแบบเรียน หนังสือพิมพ์ ฟิล์มภาพยนตร์ ของจำลอง การ์ตูน รายการวิทยุ ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น

6. **สถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก** หมายถึงการจัดสภาพห้องเรียนตามขนาดของกลุ่มผู้เรียน เพื่อให้การจัดสภาพการณ์ในการเรียนรู้ ดำเนิน ไปด้วยความเรียบร้อยและเหมาะสม ตลอดจนการจัดวัสดุอุปกรณ์ และสื่อการสอนเพื่อความสะดวกในการใช้ด้วย สิ่งอำนวยความสะดวกและสถานที่เรียนเหล่านี้ ได้แก่ ห้องเรียน ห้องสมุด ห้องสื่อการศึกษา ห้องปฏิบัติการ และ ห้องนันทนาการ เป็นต้น

7. **การประเมินผลและการปรับปรุง** เป็นขั้นตอนสุดท้ายในระบบการสอน เพื่อเป็นการประเมินผลว่าหลังจากการสอนแล้วผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้อะไรบ้าง และสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ การประเมินผลจะทำให้ผู้สอนสามารถทราบได้ว่าระบบการสอนนั้นมีข้อบกพร่องอะไรบ้าง เช่น แผนการสอน จุดมุ่งหมาย สื่อการสอน เนื้อหา หรือแม้แต่ว่าความพร้อมของตัวผู้เรียนเอง ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข ข้อบกพร่องต่าง ๆ เหล่านั้นในการสอนครั้งต่อไป

การใช้รูปแบบการจัดประสบการณ์ หรือรูปแบบการเรียนการสอน

การเลือกใช้รูปแบบการเรียนการสอนใด ๆ ผู้ใช้ จำเป็นต้อง (ทิตินา แคมมณี, 2536)

1. ศึกษาทำความเข้าใจในปรัชญา ทฤษฎี หรือหลักการของรูปแบบให้เข้าใจ
2. ศึกษาทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์ และสภาพการณ์ที่เหมาะสมในการใช้รูปแบบการเรียนการสอนรวมทั้งขอบเขต ข้อจำกัดต่าง ๆ ของรูปแบบ
3. เมื่อตกลงใจจะใช้รูปแบบใดก็ตาม ควรวางแผนจัดเตรียมรายละเอียดการดำเนินงานให้พร้อม
4. ลองใช้และศึกษาผล และประเมินผลว่าควรปรับปรุงสิ่งใด
5. เสนอแนะให้ทดลองใช้ที่ละรูปแบบ และพยายามจนรู้สึกละเลย และชำนาญ แล้วจึงค่อย ๆ เพิ่มการใช้รูปแบบอื่นต่อไป

6. เมื่อสามารถใช้รูปแบบได้หลากหลายขึ้นแล้ว ต่อไปควรหัดผสมผสานรูปแบบต่าง ๆ ในการสอนแต่ละครั้งหรือแต่ละหน่วย

การนำระบบการสอนไปใช้

เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ผู้สอนควรได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบไปใช้ให้ได้ผลอย่างเต็มที่ โดยมีแนวทางการจัดการสอนดังนี้

1. ก่อนสอน ผู้สอนควรได้เตรียมการสอนทุกครั้ง โดยเตรียมตามหัวข้อที่กำหนดไว้ในระบบการสอน ได้แก่

1.1 ศึกษาพฤติกรรมเบื้องต้นของผู้เรียนว่ามีความสามารถทางสติปัญญา ความถนัด ความสนใจ ประสบการณ์เดิมเป็นอย่างไร โดยศึกษาจากระบบสะสม การสัมภาษณ์ การให้ทำข้อทดสอบ ฯลฯ

1.2 กำหนดจุดประสงค์การสอน ควรเขียนเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมให้มีครบพฤติกรรมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ โดยศึกษาหลักสูตรและคู่มือการสอน

1.3 จัดเลือก เนื้อหาสาระที่จะสอน ค้นคว้าหารายละเอียดให้ครบตามที่หลักสูตรกำหนด จัดเลือกและลำดับขั้นตอนของเนื้อหาให้สอดคล้องกับเวลา สภาพการณ์และผู้เรียน

1.4 พิจารณาเลือกใช้วิธีการสอนและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเวลา ผู้เรียน สภาพแวดล้อม และจุดประสงค์การสอน

1.5 จัดเตรียมสื่อการเรียนให้สอดคล้องกับกิจกรรม

1.6 จัดเตรียมสภาพแวดล้อมทางการเรียน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ป้ายนิเทศ แหล่งวิทยากร ห้องสมุด ฯลฯ เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน

1.7 กำหนดวิธีการวัดผลประเมินผลให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การสอน

1.8 เขียนขึ้นเป็นแผนการสอน เพื่อใช้เป็นแนวทางการดำเนินการสอน

2. ระหว่างการสอน ควรดำเนินการสอนตามแผนการสอนที่กำหนดไว้เป็นลำดับขั้นดังนี้

2.1 ชี้นำเข้าสู่บทเรียน เร้าความสนใจและเตรียมความพร้อมแก่ผู้เรียนโดยใช้เวลาไม่มากนัก ไม่ควรเกิน 10% ของเวลาที่ใช้สอนทั้งหมด (สัจจ อุทรานันท์, 2529, หน้า 26)

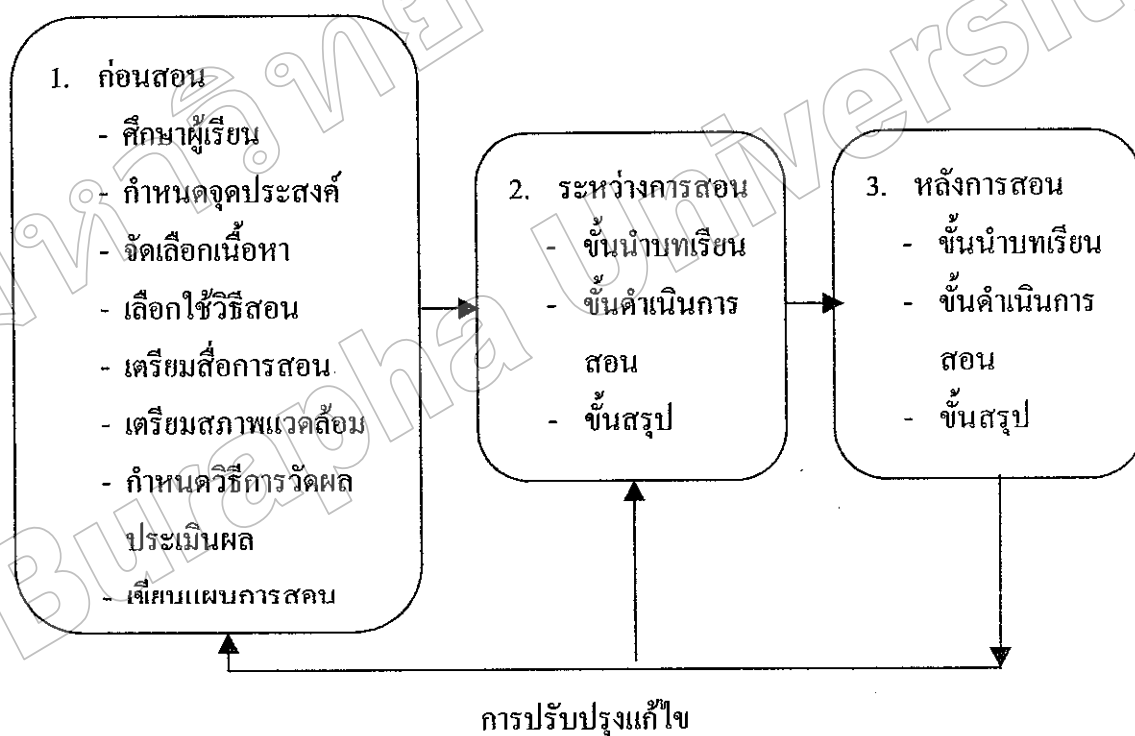
2.2 ขั้นดำเนินการสอน อาจดำเนินการสอนเป็นหมู่ทั้งชั้น เมื่อผู้เรียนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจดีแล้ว ควรได้จัดให้มีการฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาความสามารถเป็นส่วนรวมและเป็นรายบุคคล จะดำเนินการการสอนเป็นรูปแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับวิธีสอนที่นำมาใช้ โดยมุ่งหมายให้

ผู้เรียนด้วยความกระตือรือร้น สนใจ และเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด ในขั้นตอนนี้ผู้สอนต้องมีขั้นตอน และเทคนิคการสอนเป็นอย่างดี

2.3 ขั้นสรุป เป็นการย้ำความเข้าใจและสรุปทบทวนความรู้ความเข้าใจที่ได้เรียน มาทั้งหมด ให้ข้อเสนอแนะแนวทางการนำหลักการที่ได้เรียนมาใช้เมื่อสรุปแล้วต้องทำการ วัดผล หลังการเรียนการสอน โดยอาจถามคำถามให้ทำแบบทดสอบ ให้ทำแบบฝึกหัดเพิ่มเติม ฯลฯ และ อาจมีการสั่งงานเพื่อประโยชน์ในการสอนครั้งต่อไป

3. หลังการสอน หลังจากที่ได้ดำเนินการสอนและวัดผลหลังการเรียนการสอนแล้ว ควรได้ประเมินการเรียนการสอนว่าเป็นไปตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงใด มีสิ่งใดควรจะได้ รับการปรับปรุงแก้ไข ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลต่าง ๆ ไปประกอบหรือปรับปรุงการเรียนการสอนที่จะมี ขึ้นในครั้งต่อไปให้ดียิ่งขึ้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงวิธีการนำระบบการสอนไปใช้จัดการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการต่าง ๆ (กรมวิชาการ, 2534

อ้างถึงใน อารักษ์ ใจเที่ยง, 2540, หน้า 81)

วิธีการของการจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการ เป็นการสอนที่ผู้สอนหลักเล็ง การเป็นผู้บอกความรู้แก่ผู้เรียนโดยตรง แต่จะจัดให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างเหมาะสมกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เหมาะสมกับธรรมชาติ และวัยของผู้เรียน เหมาะสมกับ ลักษณะเนื้อหาวิชา และเหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและชีวิตจริง

กระบวนการ คือ แนวทางดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีขั้นตอน ซึ่งวางไว้อย่างเป็น ลำดับตั้งแต่ต้นจนจบ และเสร็จตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนั้นความหมายของการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมีกระบวนการ จึงหมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมี ลำดับขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบ และบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการ ผู้สอนควรได้ปลูกฝังให้ ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์อันเป็นเป้าหมายของการใช้ทักษะกระบวนการ ดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้ทำงานโดยคำนึงถึงความจำเป็นหรือประโยชน์ หรือคุณค่าของงานที่มีต่อ ส่วนรวมก่อนลงมือทำ
2. เป็นผู้มีใจเปิดกว้าง รับฟังความคิดและวิธีการที่หลากหลาย พร้อมจะรับพิจารณา ข้อเสนอแนะจากผู้อื่นเสมอ แม้ว่าตนเองจะยังไม่เห็นด้วย และไม่ยึดมั่นถือมั่นกับวิธีการเดิม หรือ แนวความคิดเดิมจนเปลี่ยนแปลงไม่ได้
3. เป็นผู้ตัดสินใจเลือกปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง หลังจากได้รับฟังแนวความคิดต่าง ๆ โดยพิจารณาเลือกอย่างมีเหตุผล ไม่ลำเอียง
4. เป็นผู้ที่กำหนดหรือวางแผนการทำงานล่วงหน้าก่อนลงมือปฏิบัติจริงทุกครั้ง
5. เป็นผู้ที่คอยติดตามตรวจสอบผลการทำงานเป็นระยะ ๆ พร้อมทั้งปรับปรุงการ ทำงานของตนให้ดีขึ้นกว่าเดิมอยู่เสมอ
6. เป็นผู้ที่มีความพอใจในการทำงาน และปฏิบัติงานของตนทุกครั้งด้วยความเอาใจใส่ อย่างสม่ำเสมอ

กระบวนการเรียนการสอนที่เป็นการส่งเสริมให้เด็กเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ กระบวนการสร้างค่านิยม กระบวนการสร้างค่านิยมมีขั้นตอนดังนี้ (อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2540, หน้า 92-93)

1. ขั้นสังเกตตระหนัก ให้กรณีตัวอย่างเพื่อให้นักเรียนสังเกตการกระทำที่เหมาะสม และการกระทำที่ไม่เหมาะสม จำแนกการกระทำที่ต่างกัน ได้ เช่น “หนูช่วยบอกซิว่าสมทรงกับ สมจิตรมีการปฏิบัติตนอย่างไรบ้าง”
2. ขั้นประเมินเชิงเหตุผล ใช้กระบวนการกลุ่มวิเคราะห์วิจารณ์ การกระทำของบุคคล ในสถานการณ์พร้อมกับวิจารณ์ว่าเห็นด้วยหรือไม่เพราะเหตุใด เช่น ... “หนูคิดว่าสมทรงเป็นเด็ก

ดีเพราะ...”

3. ขึ้นกำหนดค่านิยม นักเรียนแสดงจุดยืนความเชื่อความพอใจในการกระทำ ในสถานการณต่าง ๆ พร้อมเหตุผล เช่น “ผมจะรักษาความสะอาดของแม่น้ำ ลำคลองและถนนด้วย เพราะจะทำให้บ้านเมืองสะอาด”

4. ขึ้นวางแผนปฏิบัติ นักเรียนในกลุ่มช่วยกันกำหนดแนวปฏิบัติในสถานการณ์จริง คุรรับรู้กติกา และเสริมแรงเมื่อนักเรียนทำสิ่งที่ดี เช่น “เราจะจัดการเก็บกระดาษในสนามโรงเรียนทุกวัน”

5. ขึ้นปฏิบัติด้วยความชื่นชม ครูให้การเสริมแรงระหว่างการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความชื่นชมยินดีที่จะทำตาม เช่น “นักเรียนทำดีมาก และคุณครูใหญ่จะชมเชยหน้าเสาธงด้วย”

โดยสรุปแล้ว รูปแบบการสอน หมายถึง แผนซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ คือ ความสำคัญและความเป็นมาของรูปแบบ หลักการ วัตถุประสงค์ สาระของรูปแบบกระบวนการเรียนการสอน การประเมินผล เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

ดังที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า รูปแบบการจัดประสบการณ์ หรือรูปแบบการเรียนการสอนวิธีสอน และเทคนิคการสอนมีความสัมพันธ์กัน โดยเริ่มจากหลักการ แนวคิด ทฤษฎี หรือความเชื่อพื้นฐานของรูปแบบการจัดประสบการณ์ หรือรูปแบบการเรียนการสอนนั้นนำไปสู่กระบวนการสอน วิธีการสอน เทคนิคการสอน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดประสบการณ์ รูปแบบการเรียนการสอนนั้น ๆ หรืออาจจะกล่าวได้อีกอย่างว่า เทคนิคการสอน วิธีการสอน สามารถสะท้อนให้เห็นรูปแบบการจัดประสบการณ์ หรือรูปแบบการสอนได้

ในการพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ยึดทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการต่าง ๆ ดังนี้ คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเปียเจต์ ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ فروยด์และอิริคสัน ทฤษฎีสิ่งแวดล้อม และดำเนินการพัฒนาให้เป็นไปตามขั้นตอนโดยเลือกใช้ระบบการสอนของบราวน์และคณะ และกระบวนการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นได้ปรับปรุงขั้นตอนกระบวนการสร้างค่านิยมและผลงานวิจัยต่าง ๆ มาสังเคราะห์รวมกัน เพื่อให้ได้รูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างระเบียบวินัยที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยต่อไป